

В 6190/IV
V 06
РУСКИЙ ПРАВОТАРЬ НАРОДНЫЙ.

IV.

203

О ПОЖИЧКАХЪ.

Написавъ

Стефанъ Тихій.

Цѣна 25 кр. а. в.

У Львовѣ.

Накладомъ редакціи „Батьковщины“.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка,
подоъ зарядомъ К. Беднарского.

1884.

0080/40к
РУСКИЙ ПРАВОТАРЬ НАРОДНЫЙ.

IV.

О ПОЖИЧКАХЪ.

Написавъ

Стефанъ Тихій.

6190/IV.

ВОЛОДИМИР БАРВИНСКИЙ

У Львовѣ.

Накладомъ редакціи „Батькѣвщины“.

1882.

НАУКОВИЙ ЦЕНТР НАРОДНИЙ

О П О Ж И М Я К А К

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ 10083 . 1

Львів, 1950

І. До чого доводять позички.

Нїчого не руйнує такъ нашего маєтку якъ нерозважне зятягане позичокъ. Позиченї грошї розбїдуть ся звичайно въ короткѣмъ часѣ, а чоловѣкъ потѣмъ цѣлыми лѣтами покутує, проклинає хвилю, въ котрѣй ему на думку прїйшло выпожичувати, нищить свѣй маєтокъ и здорове надармо, бо працює въ потѣ чола не для себе, не для своєї родини, а на оплату процентѣвъ, кєрвавицю свою вѣддає другому на кошта процесѣвъ, а въ кѣнци позбавляєть ся неразъ всѣго свого маєтку, своєї батькѣвщини, щоби виплатити довгъ нерозважно зятягнений.

Передъ 20 роками по селахъ мало ще хто выпожичувавъ грошї. Бувъ бѣльшїй достатокъ у людей; було збѣжа на потребу дома и на продажъ; у господарѣвъ була своя худоба и конї, була своя омаста, своя вовна, свое полотно; у иншого знайшлося и покладныхъ грошї не мало: словомъ гараздъ бувъ всюды, люди щасливї, здоровї и веселї управляли землю святу, працювали и збирали пожитки для себе и для дѣтей своихъ. Не знали ще тогды сельскїй господарѣ про секвестраціѣ, екзекуціѣ або ліцитаціѣ, бо податки вѣддавали въ своѣмъ часѣ, а довгѣвъ робити не мали потреби анѣ охоты, тожь и нѣкому було ихъ секвеструвати.

Двадцять лѣтъ не такъ то ще далекій часъ, а якъ же теперь все у насъ змѣнило ся! Нарѣдъ убогїй, голодный и босїй, господарства пониженї, а давнїйшихъ заможныхъ господарѣвъ мало вже де можна подыбати. Одна часть Грунтѣвъ перейшла въ руки жидѣвскї, друга часть задовжена,

заставлена и за рѣкъ або за два перейде такожь въ чужій руки. Сотки господарѣвъ до недавна ще заможныхъ, лишени свого ґрунту, служатъ у другихъ за наймитѣвъ, або волочатъ ся по мѣстахъ шукаючи зарѣбку. У тыхъ, щѣ ще на ґрунтахъ позѣстали, обѣйстя пустками свѣтять, стайнѣ порожені, бо худобу и конѣ засекуестровано за податки або жида забрали за процента; коморы пусті, бо збѣже ще на пни выпродано; будынки, плоты валять ся, бо нема ихъ навѣтъ за що попѣдпирати.

Сказавъ бы хто може: були неурожаѣ на збѣже, заравы на худобу, пожары, або наложено за высокій податки. Правда и то, та не зовсѣмъ. Земля наша свята хотъ и не що року однако родить, та все-жь выдае тѣлько збѣжа, що ще и другій по при насъ выживляють ся; податки, нема що казати, высокій, та все-жь ще при праці и ошадности можна ихъ зъ доходѣвъ зъ ґрунту сплачувати; а навѣстивъ кого Богъ огнѣмъ, градомъ, заразою на товаръ, то лучить ся то десь-колись, але черезъ те не нищить ся ще цѣле господарство, не пѣдъупаде цѣла родина: чоловѣкъ перебѣдуе кѣлька лѣтъ и, при помочи божѣй и добрыхъ людей, зъ доходѣвъ земли святои вѣдбудуе собѣ на ново хатинку, доховаеть ся худобы.

Одна тѣлько пожичка руйнуе маетокъ чоловѣка; она, якъ той червь, щѣ пѣдтинае корѣне здоровои рослины поволи и незначно, доки еи не вынищить, затроуе щасте и спокѣй родини, пѣдкопуе добробытъ, пожирае всѣ доходы господарства рѣкъ по року, доки цѣлого маетку не зруйнуе.

Не дивуймо ся, щѣ за причина, що господаръ на 6 або й 10 моргахъ поля пожичае на переднѣвку збѣже на засѣвъ; що господыня не мае нынѣ неразъ муки, молока дѣтей нагодувати, не мае свого полотна нѣ вовны, щѣбы себе гѣдно прибрати. Не дивуймо ся: ихъ пожичка нищить; они послѣдне выпродують на процента, процеса, секвестраціѣ, роками бѣдують, латають, штукують, а довгъ якъ стоявъ тагъ

стоить, истину вже ґрунтомъ, батькѣвщиною хѣба прійдетъ ся виплатити.

Отъ до чого доводять нерозумнї пожички! Чи багато людей застановлялось надъ тымъ, коли пожичали грошѣ? Колибъ були роздумували, якій зъ пожичкою тягаръ на себе прїймають, не було бы нынѣ певно тѣлько нужды, тѣлько сирѣтъ не гинуло бы зъ голоду, тѣлько вдовиць не нарѣкало бы на своихъ чоловѣкѣвъ.

Якъ на налогового пїяка, мовять, находить пора, що, забуваючи на свои обовязки, на родину, напиваєть ся безъ памяти днями и ночами: такъ на людей нашихъ найшовъ бувъ часъ, що безъ потреби, безъ застановленя пожичали грошѣ, зъ-першу десятками, а далѣй вже и сотками; пожичали, скѣлько лишъ було можна захопити, безъ вину, абы бѣльше, абы тѣлько выжичити.

А було де и якъ выжичувати! По мѣстахъ, по торгахъ снували ся услужнї жидки зъ грѣшми, просили, молили, щобы выжичувати, пхали грошѣ кѣлько хто хотѣвъ, по 50 зр., по 100 зр. на моргъ ґрунту. Банкъ рустикальнїй порозсылавъ такожь своихъ агентѣвъ, а тї роздавали грошѣ кождому, хто тѣлько зголосивъ ся. А нашї люди брали и брали: нѣхто не роздумувавъ, чи має конечну потребу затыгати пожичку, чи зможе зъ ґрунту евого сплачувати процента, зъ чого и коли зверне истину. Пожичали, бо легко було пожичити; якось то вже буде, думали; щось вже то зъ тыми грѣшми зробить ся, якось ихъ сплатить ся.

И отъ що зробило ся. Заледве 50-ый зъ тыхъ, що пожичили, вѣддавъ безъ процесу; заледве 20-ый утѣкъ передъ ексекуцією, спровавши кѣлька моргѣвъ евого найлѣпшого поля и сплачуючи тымъ пожиченї грошѣ, що зъ процентами въ трѣйню наросли; всѣ другї, що пожичали, зѣстали нынѣ безъ ґрунту, або вычѣкують що днини лїцитаціѣ.

Надармо остерѣгали розумнѣйшї люди, щобы не пожичати, завзывали до опамятаня, — надармо, бо для чоловѣка,

котрый самъ про свое добро не дбае, нѣякого нема ратунку: не поможе ему нѣ право нѣ добра рада, вѣнъ якъ безумный кличе на себе лиху долю, самъ въ пропасть пхаеть ся. Колибъ то тѣлько самъ за свои злѣ вчинки покутувавъ, не такъ то бы ще було жаль; а то зъ нимъ разомъ запропащуеть ся цѣла родина, его дѣти, внуки, котрыхъ лишае безъ хатины, безъ кавалка поля, пускаючи въ свѣтъ широкій зъ голыми руками.

Тысячѣ нашихъ русскихъ господарѣвъ черезъ пожички запропастили грунта свои; тысячѣ зруйновали свои господарства и стали наймитами на своѣй батькѣвщинѣ. Поученї такъ численными страшными прикладами, до чого пожички другихъ довели, чи не пора бы вже онамятатись и не пожичати бѣльше? чи мають конечно чужї люди збогачуватись нашою працею, чи ще и решту нашихъ грунтѣвъ маемъ вѣдати за процента?

Тому кличемо до всѣхъ нашихъ людей доброй волѣ: Не пожичайте!

Кому дорогїй спокѣй и щасте своєї родины, кому дорога его батькѣвщина, его рѣдна хата, въ котрѣй виховавъ ся, хто хоче въ гараздѣ жити, най не пожичае; най навѣтъ въ потребѣ обходить ся зъ тымъ, що має, якъ може, най собѣ всего вѣдмавляє, най щадить, най працюе, а и безъ пожички обїдеть ся и потребу заспокоить; бо пожичка, хочбы и найменча, то якъ нѣжъ въ рукахъ малої дитины, скорше зашкодить якъ поможе.

Кличемо до людей доброй волѣ, бо для тыхъ, що самохѣтъ въ нужду пхають ся, нема вже нѣ ратунку нѣ рады. Хто жъ заповавъ вже въ тое нещасте, що черезъ нерозважно затыгнуену пожичку руйнувати мусить своѣй маетокъ, хто хоче або потребуе затыгнути пожичку, для того подамо въ тѣмъ письмѣ деякї рады практичнї и правничї, коли и якъ найлѣпше пожичати грошѣ, и якъ ратувати ся и поступати

собѣ, щобы черезъ затыгнуену пожичку не запропасти все-го своего маетку.

2. Пожички жидѣвскіе.

Хто бы ще не вѣривъ, що пожичка руйнуе маетки нашій, що затроуе щасте и спокѣи родины, що затыгнувши пожичку мы працюемъ тяжко, збираемъ пожитки зъ нашего ґрунту не для себе, не для дѣтей своихъ, а на оплату процентѣвъ, хто бы ще не вѣривъ, що пожичка не приносить намъ гаразду, того переконаемо на примѣрахъ.

Найчастѣйше выножичають грошѣ нашій люди у жидѣвъ або въ банкахъ.

О пожичкахъ жидѣвскихъ не будемъ много розписувати ся; тѣлько вже про нихъ розправляно по всеякихъ рускихъ газетахъ и книжкахъ, такъ много вже розказала наша „Батькѣвщина“ про недолу, яку спровадили на нашъ нарѣдъ пожички жидѣвскіе, тѣлько вже кождый надививъ ся власнымъ окомъ на тыхъ нещасныхъ, що черезъ пожичку жидѣвску запропастили свѣи маетоки, що досыть буде згадати про нихъ кѣлькама лишъ словами, щобы всю ихъ шкодливѣсть выказати.

Жида, якъ звѣстно, займають ся переважно гандлѣмъ; гандлюють отже и грѣшми въ той способѣ, що ихъ розножичають. Пожичка есть для жида тымъ, чимъ для нашего господара его ґрунтъ. Зъ пожички жидъ выживляе себе и свою родину, зъ пожички доробляеть ся маетку. Жидъ знае всеякыи способы, щобы зъ пожички якъ наибѣльшій для себе придбати пожитки.

Коли потреба, умѣе вѣднати собѣ довѣре у нашего чоловѣка, не вѣдкаже ему своеи порады, прійде ему въ потребѣ на часъ зъ помощю, але при всемъ тѣмъ мае жидъ одну тѣлько цѣль на думцѣ, а то, щобы при кождѣй нагодѣ скорыстати. И по правдѣ корыстае жидъ зѣ всего: за тое, що въ потребѣ пожичить нашему селянинови грошѣ, нара-

ховує собі такъ високий процента, що по рокови, по двохъ довгъ въ двѣию наростає; за тоє, що почекає мѣсяць або два довше на виплату процентѣвъ, довжникъ що тыжня зносить ему то збѣжа дѣжками, то яець, курь, або выслугуєть ся ему въ иншій способъ; жидъ умѣ такъ нараховувати процента и вѣдъ процентѣвъ дальшій процента, що за риньского за рѣкъ неразъ пять нарахує; коли прійде часъ сплачувати довгъ, а нашъ чоловѣкъ готовыхъ грошей не має, жидъ все вышукає такіи способы, що выратує довжника своего зъ клопоту: возьме ему телицю або вѣдцѣ зъ обори, або полотно и вовну зъ коморы, закупить збѣже на пни або волю у своего довжника, а все нѣбы на рахунокъ сплаты довгу. Коли жь прійде до того рахунку, а у нашего господаря вже нѣчого бѣльше крѣмъ ґрунту не зѣстало, умѣ ся жидъ такъ добре выраховати зъ того, що за кѣлка лѣтъ вѣдъ своего довжника позабировъ, що истина вся яко довгъ позѣстала и ще щось и до процентѣвъ прійдеть ся доплатити. Тогда вже нема для нашего чоловѣка иншого ратунку, якъ вѣддати жидови и ґрунтъ свѣи и стати у нѣго наймитомъ.

Що такъ оно дѣеть ся, звѣстно кождому; въ добавокъ наведемо кѣлка примѣрѣвъ.

Въ Дмитровичахъ Семень Бойко, заможный и статочный господарь, вѣддававъ въ р. 1872 за мужъ найстаршу свою доньку Анну. Не маючи готовыхъ грошей на весѣле и на вѣно для доньки, пожичивъ у тамтошнього арендаря Шмуля Корна 200 зр., котрї за рѣкъ зъ процентомъ по пѣвтора крейцаря тыжднево вѣдъ риньского звернути зъобязавъ ся, и на тоє зробивъ актъ у нотаря. Другїи господарѣ жичили вправдѣ такожь на такїи и ще на бѣльшїи процентъ, але меншїи сумы и на коротшїи часъ; а Семень Бойко, не знати чи не розрахувавъ ся чи не умѣвъ обраховати, коли рѣкъ минувъ, не мало зачудовавъ ся, що жидъ

домагавъ ся у нѣго 200 зр. истины и 156 зр. процентѣвъ ; а перелякавъ ся таки на правду, коли ему разумнѣйшій люди выяснили, що процентъ до $1\frac{1}{2}$ кр. тыжднево вѣдъ риньского робить на рѣкъ 78 вѣдъ ста а вѣдъ 200 зр. 156 зр. Пришлося отже Семенови Бойко выплатити наразъ 356 зр. О таку суму годѣ було выстаратись, хiba бы зновъ де заживувати ся треба ; спровадъ вѣнъ отже корову одну, теляцю, бѣльшу частину свого збѣжа и выплативъ жидови процентъ 156 зр. за оденъ рѣкъ, обѣцюючи истину вѣ якъ найкоротшѣмъ часѣ звернути. Минувъ рѣкъ другій, прійшовъ день заплаты, жидъ зновъ домагаець ся 356 зр., а то 200 зр. истины а 156 зр. проценту за другій рѣкъ. Семенови зновъ трудно таку купу грошей наразъ выстаратись ; продавъ свои воли и трошка збѣжа и заплативъ жидови процентъ 156 зр. Було то вѣ осени ; черезъ зиму Семень размѣркуе, що, якъ прійдетъ ся ему шо року такъ высокій процентъ оплачувати, то выпродасть весь свѣй поверховный мастокъ и зъ грунту для себе нѣчого не придбае и истины не зможе сплатити. Продае отже на весну другу корову, продае полотно, що жѣнка черезъ два роки выробила, безрогу, и узбиравши зъ того 80 зр., платитъ ихъ жидови. Жидъ, зъ доброго сердца нѣбы, не хотѣвъ грошей пріймати ; „на шо, каже, маєте выпродуватись и тратитись, я Вамъ почекаю.“ Але Семень знавъ, на шо то заносить ся, знавъ, що жидови на тѣмъ залежить, чтобы якъ найдовше вѣдъ него процента побиравъ, и не хотѣвъ пріймати назадъ грошей. Минуло зновъ пѣвъ року, Семень продавъ трохи збѣжа, выстаравъ ся 40 зр. и платитъ ихъ жидови, пытаючи кѣлько еще виненъ.

Жидъ рахуе и каже : „На веснѣ дали Вы менѣ 80 зр., теперъ даете 40 зр., отже разомъ 120 зр. ; то Вы менѣ ще виннй 36 зр. проценту и 200 зр. истины.“ Жидъ сказавъ правду, тѣлько ему ще бувъ виненъ Семень, котрый, роз-

пытавшисѣ письменныхъ людей и розрахувавшисѣ самъ, о томъ переконавъ ся. „Щожъ теперь робитоньки? подумавъ Семень; зъ господарства вже всё выпродавъ-емь, зѣстала ще пара коней; якъ и тѣ продамъ, чимъ поле заору?“ Наравъ хтось Семенови, щобы половицю своего ґрунту выпустивъ въ посесію; а мавъ Семень 10 морґовъ добре справленого поля. Радъ якъ найскорше своего довгу позбути ся, не много вычѣкуе Семень и половицю своего ґрунту дае въ посесію своему сусѣдови на 6 рокѣвъ, а що зажадавъ вѣдь нѣго заразъ за всё 6 лѣтъ чиншь зъ горы, тожь угодились на 96 зр. Вѣжитъ Семень зъ тыми грѣшми до жида а той такъ рахуетъ ся: „36 зр. були Вы менѣ виннѣ яко процентъ, 60 зр. прѣймаю на сплату истины, тожь Вы менѣ ще виннѣ 140 зр.“ Ну, добре що вже не 200, подумавъ собѣ Семень, лекше вже буде вѣддати. — Прѣйшла весна. Семень, щѣ мавъ ще трохи збѣжа, засѣявъ своихъ 5 морґовъ поля, чекае жнивъ, зѣбравъ збѣже, заразъ таки и вымолотивъ, продавъ и несе 80 зр. жидови. Кѣлько я ще виненъ? пытае жида. Жидъ рахуетъ: „були Вы менѣ виннѣ на початку сѣго року 140 зр., процентъ за цѣлый рѣкъ вѣдь тыхъ 140 зр. выносить 109 зр. 20 кр., разомъ отже 249 зр. 20 кр.; платите 80 зр. або лѣпше ино 79 зр. 20 кр., тожь Вы менѣ виннѣ 140 зр. истины и 30 зр. проценту.“ Рахуетъ собѣ Семень и на таке й ему выходить. „Бѣда, думае собѣ, треба и конѣ продати!“ Продавъ таки заразъ конѣ, несе зъ того жидови 30 зр. (бо решту мусѣвъ собѣ на конечнѣ потреби лишити) и платитъ решту проценту. Та все-жь таки виненъ ще 140 зр. истины. Прѣйшла весна. Семень, не маючи худобы анѣ коней, не мае чимъ поля анѣ добре справити анѣ заорати; якихъ же жнивъ ему надѣятись? И справдѣ мало що ему уродилось, а и то, коли не було чимъ на часъ звозити, въ великѣй части на поли выгнило. Проситъ ся Семень у жида, щобы ему чекавъ до другого року, жидъ дорожитъ ся; Семень, радъ не радъ, продае жѣнчинѣ коралѣ,

продает морґъ поля, платитъ жидови процентъ 109 зр. 20 кр. за послѣдній рѣкъ. Зѣстае ся зъ чотырма морґами поля, — алежь то заледве выстарчить, щобы выживити родину и оплатити податки. Минувъ зновъ рѣкъ, жидъ допоминаеть ся грошей, Семенови нѣ зъ вѣдки ихъ вже взяти. Жидъ подае на екзекуцію; фантують, таксують Семенови ґрунтъ на 450 зр., судъ розписуе ліцитацію; на терминѣ купцѣ не зголошують ся, стае тѣлько Шмуль Корнъ и якійсь другій жидокъ, дають 200 зр., 250 зр., ажъ на конецъ купивъ Шмуль Корнъ за 300 зр., и въ наслѣдокъ того, якъ право приписуе, судъ вѣддавъ Шмулѣви Корнъ Семеновъ ґрунтъ.

Порахуйте, кѣлько Семень черезъ тыхъ 5 лѣтъ вѣдъ 200 зр. процентѣвъ выплативъ, и покаже ся, що сплативъ разомъ 746 зр. 40 кр. и що за процентъ за шестій рѣкъ и за истину продано его ґрунтъ. И, якъ видѣли-сьмо, Семень бувъ статочный и ощадный господарь, вѣнъ всеми силами старавъ ся выплатити довгъ нерозважно затыгнений, и жидъ не зараховувавъ бѣльше, якъ ему ся належало, якъ було умовлено, а прецѣнь годѣ було пожичку сплатити.

Наведемо ще и другій подѣбный примѣръ. Въ Островѣ Панько Пришлякъ потребувавъ перебудувати стодола и пожичивъ на тое 50 зр. у жида. Було то на веснѣ 1874 року. Обовязавъ ся платити вѣдъ тыхъ 50 зр. проценту по крейцарю тыжднево вѣдъ риньского, щѣ выносить на рѣкъ 26 зр. По рокови приносить Панько жидови 50 зр., а жидъ до него: „По що Вамъ Паньку вже теперъ вѣддавати грошѣ? чи я Вамъ може не почекаю? Купѣть собѣ корову, та доховаете ся на рѣкъ бычка, за два роки другого, и малымъ коштомъ прійдете до волѣвъ.“ Панько подумавъ, що добре бы такъ було, и згодивъ ся на тое, що грошѣ ажъ на рѣкъ вѣддасть. Въ цѣвъ року потѣмъ здыбуе жидъ Панька на ярмарку и каже: „а купили Вы корову?“ — „Нѣ, каже Панько, тѣлько на телячку стало грошей, бо треба було хрестины справляти, тай жѣнка закупила до хаты вселякихъ

дрѣбницъ.“ — „Ну, най здорова буде! каже жидъ; але слушайте Паньку, правда, що кождый чоловѣкъ мусить умерти? нынѣ на одного, завтра на другого черга!“ — „Не инакше,“ каже Панько. — „А що не знаемо, коли помремо, мудруе жидъ дальше, то чи не лѣнше, щобы мы зъ собою рахунокъ що до тыхъ грошей, що я Вамъ выжичивъ, зробили на письмѣ у нотаря?“ Панько вѣдиекуеть ся: „Нехай но, якось я роздобуду грошѣ; що маемо по нотаряхъ таскати ся!“ Але коли за пѣвъ року не змѣгъ Панько не то що цѣлого довгу вѣддати, але и на 50 риньскихъ не спромѣгъ ся, якъ передъ рокомъ, бо збѣже хибло а зъ худобы приховку не було, мусѣвъ вже згодити ся, щобы зробити актъ на письмѣ у нотаря. Зъ рахунку вышло, що Панько бувъ виненъ жидови истину 50 зр., процентъ за першій рѣкъ 26 зр., а що Панько по рокови нѣ проценту нѣ истины не звернувъ, отже за другій рѣкъ процентъ вѣдъ 76 зр. то есть 39 зр. 52 кр.; списане акту нотаріального коштувало 6 зр. 48 кр., котрѣ жидъ за Панька вылативъ; Панько протѣ пѣдписавъ актъ на 122 зр. и обовязавъ ся вразъ зъ процентомъ по крейцаревѣ тыжднево вѣдъ риньского за рѣкъ звернути жидови. Процентъ по крейцаревѣ вѣдъ риньского тыжднево выносить вѣдъ 122 зр. за рѣкъ 63 зр. 44 кр. Панько вже старавъ ся, якъ мѣгъ: роздобувъ 100 зр. и приносить жидови по роцѣ. Та щожъ! се не выстало; просить отже, щобы ему жидъ решту грошей зновъ за рѣкъ звернути позволивъ. Жидъ приставъ, але Панько мусѣвъ пѣдписати новый актъ нотаріальный, за котрый заплативъ таку 6 зр. 56 кр., жидови заплативъ 83 зр. 44 кр. (щобы ще рѣвно 100 зр. зѣставъ виненъ), такъ що зъ сотки, котру зъ собою принѣсъ, ще лише 8 зр. ему лишило ся. Актъ пѣдписавъ отже на 100 зр. и зъобовязавъ ся цѣлу тую суму вразъ зъ процентомъ 52 зр. до року сылатити. Минувъ зновъ рѣкъ, Панько вылативъ жидови лише процентъ 52 зр., зверхъ 6 зр. выдавъ на новый актъ нотаріальный, котрый мусѣвъ

підписати, и такъ ишло дальше, доки жидъ, видячи що вже вѣдь Панька нѣчого бѣльше надбятись не може, заліцитувавъ Грунтъ, подѣбно якъ Шмуль Корнъ зробивъ зъ Грунтомъ Семена Бойка.

Панько Пришлякъ, якъ видѣли-сьмо, не бувъ такожъ легкодухомъ, не поживавъ на непотрѣбне, умѣвъ грѣшь шанувати, сплачувавъ довгъ скѣлько змогъ, и довгъ той зъпершу не бувъ такъ дуже великій, и процентъ низшій якъ у Семена Бойка, — а прецѣнь трудно ему було зъ того нещастя выхати ся.

Знаємо ихъ обохъ, и Семена и Панька; нинѣ они вразъ зъ своєю родиною ходять по зарѣбкахъ и нарѣкають на ту хвилю, въ котрѣй имъ на думку прійшло запожичуватись. Бо чимъ же запронастили свои маетки, якъ не поживкою?

Щожъ теперъ сказати о тыхъ, що поживають грошѣ на тое, абы ихъ заразъ на марницѣ пропустити? про тыхъ недбалыхъ, котрымъ навѣть черезъ думку не приходится, щобъ затыгнений довгъ хочъ по трохи сплачувати? про тыхъ нерозумныхъ, котрѣ ще на бѣльшій процента поживають? Маеткови ихъ грозить неохибна руина, выратувати ихъ зъ такои недолѣ вже по двохъ, трѣхъ рокахъ нѣхто не зможе. И въ такій то способъ, черезъ нерозважнѣйшѣй поживки жидѣвскѣй, безчисленнѣйшѣй сумы переходять рѣкъ-рѣчно зъ рукъ нашихъ людей въ руки жидѣвскѣй, тысячѣ господарствъ руйнують ся.

Ото, до чога доводять поживки жидѣвскѣй! Не дармо каже пословица: хочешъ на бѣду зѣйти, поживъ у жида грошѣ. И по правдѣ, зъ поживкою мовбы бѣда въ нарѣ ходила. Поживиши, а небакомъ вкрадаеть ся недостатокъ або нужда до твоеи хаты, до коморы, до сгайнѣ; и здаеть ся тобѣ, що и поле твое не такъ то вже урожайне якъ було давнѣйше, що и худѣбка не доховуеть ся, и дѣти марнѣють; дивишь ся, а жидъ, у котрого поживавъ-есь, видимо бога-

тѣе : не орючи и не сѣючи заповняе свои коморы здоровымъ збѣжемъ, скупоуе худобу и Грунта, выдумуе собѣ всѣлякѣ выгоды, словомъ роскошуе въ достаткахъ.

Пожичка причиноу твоеи нужды, а жереломъ богатства для жида. Стережѣть же ся для того пожичокъ жидѣвскихъ !

3. Пожички банковѣ.

Здаеть ся може декому, що пожичка банкова не такъ дуже насъ руйнуе якъ пожички жидѣвскѣ, вже хочбы длятого, що банкъ меншѣ набирае процента. На позѣръ справдѣ оно такъ выдаеть ся, але розраховавши ся докладно покажетъ ся, що пожичка жидѣвска и банкова то майже одно и те саме.

Наведемъ примѣры, а легко кождѣй переконаеть ся.

Павло Туръ зъ Милошовичъ заживъ ся бувъ въ року 1872 у кѣлькохъ жидѣвѣхъ и оплачувавъ имъ досыть високи процента, бо по 30 до 40 зр. на рѣкъ вѣдъ сотки. Сплачувавъ вѣнъ по трохи черезъ два роки, але видячи, що ему то за трудно приходить и довги вмѣсто зменшати ся що разъ то збѣльшають ся, постановивъ зажитись у одного, а меншѣ довги посплачувати. Довги тѣ выносили разомъ около 300 зр.

Наравъ ему хтось, щобы выживъ въ банку рустикальнѣмъ, бо банкъ той набирае тѣлько 12%, т. е. 12 зр. на рѣкъ вѣдъ сотки.

Павло Туръ удавъ ся до мѣста, де мешкавъ алентъ банку рустикального, и просить о пожичку въ сумѣ 300 зр. Алентъ каже Павлови предложити просьбу на письмѣ и залучити всѣ документа выказуючы, що Павло есть властителемъ Грунту. Павло дае собѣ писати таку просьбу и платитъ за тое 3 зр. писареви. По трѣхъ недѣляхъ ѣде Павло зновъ до алента пытатись про пожичку, а той его завѣдомляе, що банкъ призоливъ дати ему пожичку 300 зр., але

вперше мусить Павло Грунтъ свѣй вѣдати банкови въ за-
ставъ и списати у нотаря скриптъ довжный на 300 зр.
Грунтъ вѣдаеть ся другому въ заставъ въ той спосѣбъ, що
комісаръ судовый Грунтъ той описуе до протоколу. Пише
отже Павло до суду о заставне описане своего Грунту и
платить писареви за тоє 2 зр., выплачує комісареви судо-
вому таксу 7 зр. 50 кр. за комісію, списує у нотаря скриптъ
довжный на 300 зр. и платить нотареви таксу 3 зр. 15 кр.,
а за штемплѣ 1 зр. 25 кр., и удаеть ся зъ тымъ до аѣнта
банкового по грошѣ; а той ему такій робить рахунокъ: По-
жичаєте 300 зр.; зъ того вѣдшибаєть ся рѣжниця курсу ли-
стѣвъ довжныхъ 41 зр. 25 кр.
на зворотъ выдаткѣвъ 7 " 50 "
на асекурацію будынкѣвъ 7 " 78 "
на друки 95 кр., на таблицку 15 кр. 1 " 10 "
на процента за першій чвертьрѣкъ 6 " 45 "
разомъ вѣдшибаєть ся 64 зр. 8 кр.

Позѣстає отже готовыми грѣшми 235 зр. 92 кр.

Банкъ, якъ звѣстно каждому, не выплачує готовыми
грѣшми, лишъ своими листами довжными; тѣ листы банковѣ
то мовбы грошѣ паперовѣ, можна за нихъ купувати и вы-
плачувати ними; але за такій листъ банковый не дають
звычайно тѣлько, на кѣлько вѣнъ выставлений. Примѣромъ
за листъ такій на 100 зр., хотѣвши его на готѣвку вымѣ-
няти, дѣставало ся 85 зр., 90 зр. або 95 зр., якъ до кур-
су, то значить, якъ дѣлшій або гѣршій торгъ на нихъ. От-
же и Павлови Туръ удѣливъ банкъ свои три листы довжнѣ,
кождый на 100 зр.; а що Павло хотѣвъ мати готѣвку а
курсъ тыхъ листѣвъ банковыхъ въ тѣмъ часѣ стоявъ 86 зр.
25 кр., длятого банкъ, выплачуючи Павлови готѣвку, вѣд-
шибъ собѣ яко рѣжницю курсу на кождѣй сотцѣ по 13 зр.
75 кр. або разомъ 41 зр. 25 кр. Якъ сказано, Павлови
Туръ выплачувавъ грошѣ аѣнтъ банковый; банкъ отже
мусѣвъ тому аѣнтовѣ пѣслати грошѣ зѣ Львова почтою, му-

сбѣ писати листы, вписувати пожичку до своихъ книгъ и за тотъ выдатки вѣдшибъ собѣ 7 зр. 50 кр. и 1 зр. 10 кр. Банкъ обезпечуе пожичку на господарствѣ довжника, т. е. на ґрунтѣ и на будынкахъ, а що будынки могли бы погорѣти и черезъ тое вартѣсть господарства була бы меншою а обезпека непевною, для того домагаеть ся банкъ вѣдъ кожного своего довжника, чтобы будынки его були вѣдъ огню убезпеченъ. Отже на заплачене такой таксы ассекураціѣной вѣдшибъ банкъ зъ пожички 7 зр. 78 кр.

Павло Туръ, пѣдписавши у нотаря скриптъ довжнѣй на пожичку вѣ сумѣ 300 зр., отримавъ вѣдъ банку, якъ видимо, всеґо лишь 235 зр. 92 кр. Вѣдрахуймо жъ вѣдъ того выдатки, якѣ мавъ, закимъ тую пожичку отримавъ; а то: чотыриразова їзда до мѣста вразъ зъ роґачками коштувала его 4 зр.; за 2 поданя заплативъ писаревѣ 5 зр., за комісію 7 зр. 50 кр., нотаревѣ 3 зр. 15 кр., а за шґемплѣ 1 зр. 25 кр., що чинить разомъ 20 зр. 92 кр. Показуеть ся отже, що дѣставъ всеґо лишь 215 зр. 2 кр.

Вѣ скриптѣ довжнѣмъ обовязавъ ся Павло Туръ пожичку 300 зр. звернути вѣ протягу 10 лѣтъ вразъ зъ процентами по 12 зр. рѣчно вѣдъ сотки, а то вѣ той способъ, що платити буде що пѣвъ року кожного 1-го Лютого и 1-го Жовтня по 22 зр. 50 кр. або рѣчно 45 зр.; а якбы не заплативъ на часъ котрой раты, мавъ ще окремо платити за кожду опѣзнену рату по 3⁰/₁₀ т. е. по 3 зр. рѣчно вѣдъ сотки. Якбы Павло Туръ выплачувавъ правильно кожду рату вѣ своѣмъ часѣ, сплатити бы мусѣвъ за 10 лѣтъ разомъ 468 зр., отже 215 зр., котрѣ ему зъ пожички позѣстали, и 253 зр. проценту. — Але глядѣмъ, що дальше сталося.

Побравши грошѣ, Павло Туръ помѣркувавъ, що не помѣгъ собѣ много тою пожичкою. Зъ пожиченыхъ 300 зр. лишило ся ему всеґо 215 зр. 2 кр., а то ему не выстарчало на сплату довгѣвъ жидѣвскихъ. Посплачувавъ, що пильнѣйше, и зѣставъ ще жидамъ виненъ 80 зр., а небавомъ, бо

вже 1-ого Лютого 1876, припадала до сплати перша рата банкова въ сумѣ 22 зр. 50 кр. Павло продавъ дома трохи збѣжа и заплативъ тую рату. Прійшла осѣнь, почали жида натискати Павла, щоби имъ решту грошей вѣддавъ, и екзекуціѣ насылають. Выпродує Павло збѣже, платить жидамъ 60 зр. довгу и 25 зр. процентѣвъ та коштѣвъ екзекуціѣ, а на решту 20 зр. жидамъ и на рату банкову осѣнну нема вже зъ чого потягнутись. Надѣйшла весна: Павло, выпродавши въ осени збѣже, не має чимъ виплатити и третей раты банковои дня 1-ого Лютого 1877 до заплаты припалои. Прійшла друга осѣнь, жида зновъ шлють екзекуцію по решту 20 зр.; продає Павло трохи збѣжа, платить жидамъ 20 зр. довгу, кѣлькнайцять ринськихъ процентѣвъ и коштѣвъ, а решту збѣжа ховає на засѣвъ и на поживу на зиму. Нестало отже чимъ заплатити 4-ои и 5-ои раты банковои. Павло просить ся въ банку, банкъ не хоче чекати и въ Липню 1878 подає на екзекуцію. Отаксовують комисарѣ Грунтъ Павлѣвъ на 600 зр., розписує судъ ліцитацію; на термінѣ ліцитаційномъ въ Сѣчню 1879 стає кѣлькохъ жидикѣвъ и по короткомъ торзѣ купують Грунтъ за 520 зр. Банкъ предкладає судови такій рахунокъ: несплачена истина 291 зр., процента 180 зр. 74 кр., кошта процесу и екзекуціѣ 30 зр. 26 кр., разомъ 502 зр. Судъ выплачує ту суму банкови, а що за Грунтъ зложено 520 зр., тожь звертає Павлови Туръ надвышку 18 зр. Тото все, що черезъ пожичку позѣстало ему зъ цѣлого его маєтку.

И най же тутъ теперъ хто скаже, що пожичкою не руйнуєть ся маєтку, що пожичка банкова щось лѣпшого вѣдъ пожичокъ жидѣвскихъ!

На позѣръ справдѣ оно выдаєть ся, що банкъ меншія побирає процента; але зраховавши все тѣ выдатки, якѣ каждый мусить понести, закимъ пожичку зъ банку дѣстане, зраховавши все тое, що банкъ на рѣжницію курсу своихъ листѣвъ, на рѣжні свои выдатки, на асекурацію будынкѣвъ

вѣдшибае для себе зъ сумы, котру выпожичае; зваживши, що зъ пожички, котру въ банку затыгаеъ ся, отримуеъ ся въ готѣвцѣ заледве 3 чверти, якъ то въ повысшѣмъ примѣрѣ выказано, а однакъ довжникъ оплачувати мусить процента по 12, а взглядно по 15 вѣдъ ста вѣдъ цѣлои сумы, на котру пѣдписуе скриптъ, отже и вѣдъ четвертины, котрой ему не выплачено а котру вѣнъ однакожь яко пожичку звернути мусить: зракувавши и зваживши всѣ тое, легко кождый переконаеъ ся, що пожички банковѣ такъ високо суть опроцентованѣ, що нашъ господарь сплачувати ихъ може тѣлько зъ великимъ высиленемъ, зъ значною втрѣтою для своего господарства, що черезъ пожичку банкову мы руйнуемо або и запропащуемо нашѣ маетки.

Такихъ примѣрѣвъ, якъ то о Павлѣ Турѣ мы навели, знаидеъ ся повно въ кождѣй околицѣ, въ кождѣмъ селѣ; мы наведемъ ихъ ще кѣлька на те, щобъ кождый мавъ ихъ на думцѣ и щобъ его вѣдѣйшла охота коли небудь въ банку пожичати.

Якѣвъ Бартисъ зъ Ушвы жадавъ въ року 1872 въ банку рустикальнѣмъ пожичку 360 зр. и пѣдписавъ на тую суму скриптъ довжный; выплачено ему зъ банку въ готѣвцѣ лишь 269 зр. 57 кр., сплативъ доси 73 зр. 29 кр., а банкъ домагаеъ ся вѣдъ него ще 470 зр.

Михайло Цабала въ Тимовѣй жадавъ пожичку и пѣдписавъ скриптъ на 200 зр.; банкъ ему сплативъ въ готѣвцѣ лишь 148 зр. 87 кр., сплативъ доси до банку 226 зр. 7 кр., а ще банкъ домагаеъ ся вѣдъ него 144 зр. 76 кр.

Матвѣй Буякъ въ Машкеницяхъ жадавъ пожичку и пѣдписавъ скриптъ на 200 зр. въ р. 1873, выплачено ему въ готѣвцѣ 140 зр., сплативъ доси до банку 178 зр., а ще банкъ вѣдъ него домагаеъ ся 237 зр.

Блажко Чѣсникъ жадавъ въ р. 1872 пожичку и пѣдписавъ скриптъ на 100 зр., дѣставъ на руку 70 зр., спла-

тивъ доси 107 зр., а банкъ домагаеть ся вѣдъ нѣго теперь ще 105 зр.

Примѣры наилучше поясняютъ справу, и кождый легко догадати ся може, що тыхъ и тымъ подобныхъ довжникѣвъ банковыхъ въ будучности чекае. Не дивно протѣ, що господарства нашихъ селянъ такъ понѣдъупадали, що народъ такъ зъубожѣвъ, що тѣлько маекѣвъ русскихъ перейшло въ чужій руки.

Банкъ рустикальный, якъ свѣдчать его выказы, въ остатнихъ лѣтахъ выставивъ на ліцитацію 4.877 господарствъ задовженныхъ, зъ котрыхъ 1852 спродано. Тѣлько родинъ нашихъ отже черезъ пожичку позѣстало безъ хаты, безъ кавалка грунту.

Въ н-рахъ 266 и 264 Gazet-ы Lwowsk-ои зъ р. 1879, въ котрѣй суды всѣ ліцитаціѣ грунтовой оголошуютъ, оголошенихъ було 44 ліцитаціѣ грунтовыхъ, а зъ тыхъ самыхъ банковыхъ 37 ліцитаціѣ. А ліцитаціѣ тѣ множать ся зъ кождымъ рокомъ, и зъ кождымъ рокомъ бѣльша нужда настае помѣжъ нашими господарями.

Кличимо отже ще разъ до людей доброй волѣ, до людей, котрымъ добро ихъ власне и добро ихъ родины лежитъ на серцю, котрымъ дорога ихъ батькѣвщина: не пожичайте! Не пожичайте нѣ у жидѣвъ, нѣ въ банкахъ; бо пожичка не приноситъ намъ гаразду, бо пожичка на хвилю намъ тѣлько поможе, а вѣдтакъ горемъ и журбою затроюе жите наше и веде насъ до руины!..

4. Коли можна пожичати.

Зъ пожичкою, якъ вже сказано, пріймае довжникъ на себе всѣлякій обовязки и вкладае великій тягаръ на свое господарство, бо не тѣлько що мусить звернути пожиченій грошѣ, але ще оплачуе процента а неразъ и всѣлякій кошта; а на тое вѣддавати мусить рѣкъ-рѣчно въ чужій руки значну часть до-

ходѣвъ свого господарства, котрї то доходы, не маючи по-
жички, мѡгъ бы въ иншїй способъ зъ корыстію для себе спо-
требувати.

Важнымъ есть проте застановити ся, коли пожичка
есть для насъ якъ найменше шкодливою, коли якъ наймен-
ше обтяжуе наше господарство, словомъ коли можна пожи-
чати, не наражаючи себе на великї втраты.— Пожичаетъ ся
зъ двоякою причины: для зыску або зъ potrzeby.

Для зыску пожичають звычайно тѡлько тї, щѡ займа-
ють ся гандлѣмъ, отже купцѣ, ремѣсники. Купецъ примѣ-
ромъ за пожиченї грошѣ закупуе гуртомъ товары въ бѡль-
шихъ складахъ и задля того платитъ за нихъ дешево; спро-
дае вѡдтакъ тї товары на штуки и ставитъ за нихъ бѡльшу
цѣну, якъ та, за котру ихъ закупивъ. Тота надвышка въ
цѣнѣ то его зыскъ. Спродавши товары, отримуе такїй ку-
пецъ тї самї грошѣ, за якї тотї товары бувъ закупивъ,
мае отже чимъ звернути пожичку, а крѡмъ того зѡстае ему
надвышка, зъ котрой, оплативши процента, решту позѡста-
вляє для себе яко чистый зыскъ.

Такъ само швецъ закупуе за пожиченї грошѣ гур-
томъ скѡру, коваль желѣзо, боднаръ тертицѣ. Купуючи гур-
томъ, набувають дешево; вѡдтакъ першїй виробляє чоботы,
другїй плуги, третїй начине, и спродають ихъ, якъ каждый
купецъ, на штуки, а дорожше, якъ ихъ самыхъ коштуе. Зъ
узысканой готѡвки мають чимъ и пожичку и процента звер-
нути, а решта становитъ чистый ихъ зыскъ.

Такожь и нашїй господарѣ, щѡ гандлюють солїю або
закупувають волы на выпасъ, пожичають часто на такїй
гандель. Закупивши примѣромъ за пожиченї грошѣ волы за
120 зр., господаръ такїй выпасае ихъ належито и за якого
пѡвъ року спродае ихъ що найменше за 160 зр. Пожиченї
грошѣ вернули му ся отже, мае чимъ и процентъ за того
пѡвъ року заплатити и лишаеъ ся ему якихъ 30 зр. яко чи-
стый зыскъ.

Каждый, кто въ такой способъ гандлюе, мусить напередъ добре обрахуватись, кѣлько зъ такого гандлю буде мати зыску, коли збере готовѣ грошѣ, чи зможе звернути пожичку и процента, и ажъ тогды, коли ему рахунокъ добрымъ покаже ся, затыгае пожичку.

Такой пожички, якъ видимо, не суть шкодлива; гандлюеть ся пожичеными грѣшми, грѣшь той приростае зъ зыскомъ, е зъ чого пожичку звернути и процента оплатити, и пожичающій зъ маетку своего, зъ своего господарства не потребуе до пожички докладати.

Инакше мае ся рѣчь, коли пожичаееть ся зъ потреби. Тутъ вже каждый пожичающій понести мусить офѣру зъ своего маетку, бо не тѣлько пожичену готѣвку (истину) але и процента сплачувати мусить зъ своего господарства; тутъ вже каждый пожичающій нараженный есть на втрату, бо, якъ то вже кѣлька разѣвъ сказано, часть доходѣвъ зъ своего господарства, котрѣ бы мѣгъ для себе зъ хѣсномъ зъужитковати, вѣддавати мусить на процента.

Втрата та есть меншою, если пожиченѣ грошѣ обернули-сьмо на поправу нашего господарства, т. е. на цѣли продуктивнѣ, примѣромъ на закупно товару або конѣй або якои машины господарскои, варетату або чогось подѣбного. Черезъ поправу господарства, черезъ такой вкладъ збѣльшають ся доходы господарства, а тымъ самымъ и пожичку выплачувати легше приходитъ ся. Господарь, котрый за пожиченѣ грошѣ на свое господарство закупивъ пару конѣй, кѣньми тыми управлае свою рѣлю, не потребуе отже чужихъ вынаймати и оплачувати; кѣньми тыми може вѣнъ такожь у другихъ людѣй заробляти и мае зъ того новѣ доходы на выплачоване пожички и процентѣвъ.

Бѣльше вже обтяжаееть ся господарство, если хто выпожичае грошѣ примѣромъ на будову хаты; нова хата не приносить непосредно нѣякихъ доходѣвъ, а до звычайныхъ выдаткѣвъ прибувае намъ новѣй а неразъ наибѣльшѣй, бо

сплачуване и пожички и процентѣвъ; пожичка така доходѣвъ новыхъ не дала, а обтяжила господарство новыми и утяжливими выдатками; всежь ще не можна сказати, що черезъ таку пожичку запропащуеть ся маестокъ, бо черезъ выставлене нового будынку вартѣсть господарства пѣдвысшаеть ся.

Але правдивою руиною для господарства е такій пожички, котрї спотребовують ся на цѣли непродуктивнї, примѣромъ на закуплене якои рѣчи, котра намъ нїякого пожитку не приносить, на трунки, на забавы. Черезъ таку пожичку мы, не поправивши нашего господарства, не помноживши доходѣвъ и не придбавши для себе нїчого, подвоюемъ або и потроюемъ що року на довшїй часъ нашї выдатки, черезъ що конечно руйнуемо нашъ маестокъ.

Такихъ пожичокъ у насъ наибѣльше намножилось. Бувъ часъ (мѣжь рокомъ 1870 а 1876), що кождый майже другїй господаръ затыгавъ таку пожичку. Було то неначе въ модѣ пожичку затыгнути; услужнї жидки и агенты банковї накидали ся тогды кождому зъ грѣшми; а господарѣ нашї, не маючи неразъ нїякои важной потреби до заспокоеня и не роздумуючи навѣтъ надъ тымъ, що прїйде колись часъ, де пожичку треба буде звернути, брали грошѣ, де лишъ далось выжичити, и пропускали ихъ на марницѣ, на розпусту. Вѣдъ того то часу зачались у насъ тї секвестраціѣ, лицитаціѣ, що имъ теперь кѣнца не мае, зъ вѣдти то настала наша недоля.

Зъ того видимо, що пожичку тогды лишъ затыгати можна, коли заходить правдива и конечна потреба. Колижь потреба есть конечна? Семень Бойко, про котрого розказували-сьмо, вѣддаючи доньку за мужъ пожичивъ 200 зр. на весѣле и на вѣно и, якъ видѣли-сьмо, черезъ тую пожичку запропастивъ всей свѣой маестокъ. Въ тѣмъ селѣ живъ другїй господаръ Петро Гуменный; той такожь въ тѣмъ самѣмъ року вѣддававъ свою доньку за мужъ, такожь хотѣвъ

пожичити на весѣле и на вѣно у тогожь таки самого жида Шмуля Корна 200 зр.; але вѣдрадивъ ся. „По що, думае собѣ, маю надармо оплачувати жидови процента, коли тѣ грошѣ, котрѣ мусѣвъ бымъ яко процентъ заплатити, волю зложити для дѣтѣй моихъ? А нестаетъ мене въ сѣмъ роцѣ дати доньцѣ вѣна, то дамъ за два роки, якъ наскладаю.“

Такъ и зробивъ Петро; весѣле справивъ тихе, не спрощувавъ цѣлого села якъ Семень Бойко, а хочъ люди посмѣялись зъ нѣго трохи, то Петро на тое не зважавъ. И щожъ стало ся? Семень, якъ знаете, за два роки самыхъ процентѣвъ выплативъ жидови бѣльше якъ три сотки; а Петро, не маючи до оплаты нѣякихъ процентѣвъ, складавъ доходы зъ своего господарства, и вже по двохъ лѣтахъ зѣбравъ собѣ тѣлько, що доньцѣ своѣй выплативъ вѣно бѣльше якъ 200 зр. и зъ своего господарства нѣчого не змарнувавъ.

Въ тыхъ самыхъ Дмитровичахъ жило такожь двохъ сусѣдѣвъ: Юрко Крутъ и Прокѣпъ Дѣдора; оба мали однакѣ господарства и однаковѣ будынки. Прокопови Дѣдорѣ захотѣлось новой хаты, пожичивъ у жида 100 зр., почавъ будуватись и каже до сусѣда: „Чому не будетесть такожь? стрѣха въ Вашѣй хатѣ затѣкае, пѣдвалины гнѣють.“ Не маю ще на тое грошѣй, вѣдновѣдае ему Юрко. „То пожичте, якбы и я, у жида, та будуйтесть!“ пѣдмовляе Прокѣпъ. За пожиченѣй грошѣ не буду будуватись, вѣдказавъ Юрко, и не пожичивъ тай не будувавъ ся, а тымъ часомъ стрѣху полатавъ и стѣны попѣдпиравъ на зиму. Минувъ рѣкъ. У Прокопа нова хата але и новѣ выдатки; жидъ допоминаеть ся за процентъ 50 зр. вѣдъ пожиченой сотки. Платить Прокѣпъ по 50 зр. процентъ и одного року и другого, а тымъ часомъ Юрко що року вѣдкладае собѣ за збѣже по пятьдесятцѣ и вже въ четвертѣмъ роцѣ, наскладавши 200 зр., выставивъ собѣ хату, не заживившись на тое нѣ на крейцаръ. Прокѣпъ Дѣдора за чотыри роки выплативъ жидови самого проценту 200 зр., а врештѣ продавъ пару своихъ волѣвъ, щобы довгу

позбути ся. Прокопова хата отже черезъ пожичку коштувала майже три разы тѣлько, щѣ Юркова, бо змарнувавъ на процентъ 200 зр. и пару волѣвъ.

Чи мали Семень Бойко и Прокѣиъ Дѣдора конечну потребу пожичати грошѣ? Нѣ; Петро Гуменный и Юрко Крутъ, якъ видѣли-сьмо, мали такі самі потреби, а безъ пожички обѣшли ся.

Потреба есть конечною, если мы безъ того, щѣ потребуемо, нѣякимъ способомъ обѣтись не можемо, если не заспокоивши той потреби мы були бы нараженіи на бѣльшій втраты зъ нашего господарства. Черезъ неурожай, примѣромъ, або погорѣвши, не маемо въ осени и на весну збѣжа, щѣбы поля засѣяти; тутъ вже пожичка конечна, а хочъ затыгнувши на засѣвъ пожичку маемъ втрату, бо оплачувати мусимо процента, всежь тая втрата есть менша, якъ була бы тогды, колибъ мы поля не засѣвали. Такъ само потреба есть конечною, коли намъ згинуть воли або конѣ, коли погорять будынки. Если потребу не конче заразы мусимо заспокоити и заспокоене еи безъ значѣйшой втраты можемо на пѣзнѣйше вѣдложити, то на такую потребу зажичатись не можна.

И такъ побудоване новой хаты або иншого будынку, справлене весѣля, хрестинъ, закуплене новой коштовной одежи, выплачуване вѣна або спадщины не суть такими потребами, котрыхъ заспокоене не дало бы ся вѣдложити на пѣзнѣйше. Розумный господарь, якъ Юрко Крутъ, полатае и попѣдширае хату, доки собѣ грошій на нову не наскладае, справить тихе не коштовне весѣле або хрестины, якъ Петро Гуменный зробивъ, и выплачене вѣна або спадщины вѣдложитъ на пѣзнѣйше, доки грошій не назбирае, хочбы ему прішло и процента дѣтѣмъ оплачувати, бо-жь тѣ процента всежь не будутъ такъ высокіи якъ вѣдъ пожички и не платитъ ихъ въ чужій руки. Колибъ каждый господарь такъ зъ своими потребами рахувавъ ся, потребности тѣ все мавъ на

думцѣ и на заспокоене ихъ завчасу вже збиравъ доходи, щадивъ; колибъ кождый пожичавъ тогды тѣлько, сли конечну, невѣдложиму потребу має: мало котрый бы зажичувавъ ся, бувъ бы гараздъ и достатокъ у кождого, кождый працювавъ бы для себе, а такъ працюемъ, збираемъ пожитки на процента, для чужихъ людій.

Застановивши ся надъ шкодливостію пожичокъ, выпало бы намъ еще застановитись, якъ треба собѣ поступати, щобы пожичка якъ найменше намъ шкодила, якъ найменше наше господарство руйнувала, словомъ: якъ треба пожичку сплачувати.

Закимъ надъ тымъ застановляти ся будемъ, подамо впередъ приписы правні о пожичкахъ, наведемо найважнѣйшія установы закона нашого, котрі кождый пожичаючіи знати повиненъ, щобы въ вселякихъ випадкахъ самъ мѣгъ оборонюватись и вѣдъ втратъ хоронити ся.

Часть II.

I. Що єсть пожичка, хто и що може пожичати?

Що єсть пожичка? Умова, силою котрои дає хто другому рѣчи спотребимий пѣдъ тымъ условемъ, що тойже може ними пѣсля вподобы розпоряджати, а по певнѣмъ означенѣмъ часѣ звернути ему має тѣлькожь рѣчей, того самого роду и якости, якъ одержавъ, єсть умовою або контрактомъ пожички. (§. 983 у. ц.) *)

Той, хто дає пожичку, зоветь ся вѣритель; той, хто взявъ пожичку, довжникомъ.

Якъ можна заключати умовы пожички? Устно, або на письмѣ. Документъ (грамота), въ котрѣмъ хто зѣзнає,

*) у. ц. скорочене, значить: устава цивільна; проц. цив. скорочене: процедура цивільна.

що одержавъ вѣдъ другого позичку, зоветь ся скриптъ довжний. До важности устной умовы не конечно потреба прикликати свѣдкѣвъ; не потреба ихъ такожь при письменнѣй умовѣ. Если довжникъ цѣлый скриптъ довжний власноручно напише и по̀дпише, то такой скриптъ выстарчае, щоби перевести доказъ заключеной умовы о позичку. Если жь скриптъ довжний хто иншій а не довжникъ списавъ, то щобы той скриптъ мѣгъ бути доказомъ умовы, належить прикликати двоухъ свѣдкѣвъ и въ присутности ихъ мае довжникъ скриптъ власноручно по̀дписати, вѣдтакъ по̀дписують ся на скриптъ оба свѣдки. Если довжникъ не умѣе або не може себе по̀дписати, то по̀дписуе его имя и прозвище оденъ зъ двоухъ присутныхъ свѣдкѣвъ, а довжникъ покласти мае власноручно на скриптъ при своѣмъ по̀дписѣ своѣй знакъ ручной (звычайно пишеть ся хрестикъ або колѣсце). (§. 182 и 185 проц. цив.)

О томъ, щѣ въ скриптъ списано, свѣдокъ не потребуе знати; не вѣльно однакожь свѣдкови по̀дъ карою скорше по̀дписати довжника або себе на скриптъ, доки довжникъ не освѣдчить, щѣ змѣстъ скрипту ему есть знаный и згѣдный зъ его волею. (§. 186 проц. цив.)

Скриптъ такъ списаный становить въ процесѣ противъ довжникови повный доказъ; то значить, предкладаючи такой скриптъ не треба въ процесѣ покликувати ся на свѣдкѣвъ анѣ подавати присяги на тое, щѣ въ скриптъ помѣщено, хибя щѣ довжникъ закине, щѣ скрипту самъ не писавъ або не по̀дписувавъ власноручно, або щѣ свѣдки не були и не по̀дписували скрипту.

Умовы о позички заключенїи межѣ чоловікомъ и жѣнкою потребують до важности своєї, щобы были списанїи передъ нотаремъ, въ формѣ акту нотарїального.

Чого треба ще до важности умовы позички? При заключеню кождої умовы конечно уважати належить: 1) чи вѣритель и довжникъ суть здѣбнїи або управненїи до заклю-

ченя умовы; 2) на предметъ пожички; 3) на часъ, коли пожичку належить звернути. Установляеть ся такожь звычайно въ умовѣ: 4) высокѣсть и способъ сплачуваня процентѣвъ; 5) способъ обезпеченя пожички.

Чи кождый може заключати умовы пожички? Каждый, хто мае право маеткомъ своимъ поѣсля вподобы розпоряджати, може давати або зятягати пожички.

Нездѣбными до заключеня умовы суть: а) малолѣтнѣи, т. е. тѣ, щѣ не укѣнчили ще 24-ого року житя и зѣстають поѣдъ властѣю вѣтца або опѣкуна; б) особы позбавленѣи розуму, т. е. дурноватѣи або божевѣльнѣи; в) той, кого судъ узнавъ марнотравникомъ и надавъ ему куратора. (§. 865 у. ц.) Умовы черезъ такѣи особы заключенѣи суть неважнѣи.

Если заходитъ потреба для такѣихъ особѣ зятягнути пожичку, або зъ ихъ маетку удѣлити пожичку, належить впередъ постаратись въ судѣ о призволене до того, а вѣд-такъ заключае умову именовъ малолѣтнихъ ихъ отецъ або опѣкунъ, а именовъ божевѣльныхъ и марнотравникѣвъ ихъ кураторъ.

Хто пожичку зятягнувъ у особы, котра опѣсля узнана зѣстала божевѣльною або марнотравникомъ, сплачувати мае пожичку не той самѣи особѣ але еи кураторови.

Якъ поступати собѣ мають опѣкуны або кураторы въ такѣмъ випадку, коли малолѣтнѣи, божевѣльнѣи або марнотравники въ власнѣмъ имени, безъ ихъ призволеня зятягнули або дали кому пожичку, розказано докладнѣйше въ книжоцѣ: „О опѣкунахъ и кураторахъ“.

Неважною есть такожь умова, если вѣритель або довжникъ въ хвили заключеня умовы не есть свѣдомый того, щѣ робить, н. пр. если есть дуже пьяный, въ великѣи горячѣи, або если хто зѣставъ присилованный до заключеня умовы. (§. 870 у. ц.)

Хто жадае знесеня умовы неважно заключенои, мае найдалше до трѣхъ лѣтъ внести о тое до суду позовъ;

тогда оденъ другому звернути мусить все, що вѣдъ него на по́дставѣ такой умовы одержавъ (§. 877 у. ц.). Навѣть и малолѣтній, божевольный и марнотравникъ звернути мусить пожичку безъ призволеня оцѣкуна або куратора затыгну, если и скѣлько она ще у него находить ся, а такій довжникъ малолѣтній, котрому вже минуло 20 лѣтъ а вѣнь при заключеню умовы передъ вѣрителемъ выдававъ ся за повнолѣтного и вѣритель не мѣгъ сего справдити, вѣдповѣдае вѣрителеви за всю шкоду, т. е. позыванный бути може черезъ вѣрителя о вѣдшкодоване всеи страты, яку сей понѣсь черезъ удѣлене неважной пожички. (§. 248 и 866 у. ц.)

Згадати тутъ ще належить, що вѣйсковымъ низшихъ степенѣвъ, почавши вѣдъ фельдвеля, не вѣльно безъ призволеня коменданта затыгати довгѣвъ.

Що есть предметомъ пожички? Предметомъ пожички суть рѣчи спотребимый, т. е. такий, котрй черезъ уживане спотребовують ся, якъ збѣже и иншй плоды земнй; або замѣннй, т. е. такий, котрй дадутъ ся заступити другими того самого роду и якости, якъ книжки, грошѣ. Найчастѣйше выпожичаетъ ся грошѣ.

Пожичку грошеву удѣляетъ ся въ монетѣ звѣнкѣй, або въ гросахъ паперовыхъ, або въ публичныхъ записахъ довжныхъ (облігаціяхъ), котрыхъ такожь замѣсть грошей уживають ся.

Вѣритель, даючи пожичку грошеву, може собѣ застепечи, щобы довжникъ звернувъ ему пожичку въ гросахъ того самого або иншого роду, н. пр. вмѣсто даныхъ грошѣй паперовыхъ въ гросахъ въ звѣнкѣй монетѣ. Такой выборъ дозволенный есть лишь при пожичкахъ грошевыхъ; пожичаючи иншй рѣчи, довжникъ мусить вѣддати рѣчи того самого роду и якости. Умова, що довжникъ замѣсть пожиченого н. пр. жита має звернути пшеницю або грошѣ, була бы умовою купна або замѣны, яко умова пожички була бы неважна.

Банки дають звычайно пожичку въ листахъ довжныхъ

а жадають звороту въ готѣвцѣ; приносить то великій зыскъ банкови а втрату пожичаючимъ, бо если курсъ паперѣвъ публичныхъ есть низкій и за выжичену облигацію або листъ довжный н. пр. на 100 зр. дѣстати можна лишь 92 зр. або 94 зр., то пожичаючій въ банку на кождѣй сотцѣ мае страты 6 зр. або 8 зр., бо цѣлу сотку звернути мусить и вѣдь цѣлои сотки оплачуе процента.

Въ умовѣ чи то устнѣй чи письменнѣй належить докладно означити, щѣ пожичаесть ся а щѣ мае звернути ся.

Умова ажъ тогды уважаесть ся заключеною и обовязуючою, коли вѣритель давъ а довжникъ взявъ пожичку.

Форма звычайного скрипту довжного есть така:

Скриптъ довжный.*)

Я низше пѣдписаный зѣзнаю, що п. Андрѣй Бобецкій, господарь зъ Божикова, пожичивъ менѣ и готѣвкою въ банкнотахъ выплативъ 100 зр. в. а., словами: сто зр. в. а., на два роки вѣдь дня нынѣшного числячи; обовязую ся проте суму тую въ означенѣмъ часѣ, т. е. дня 1-ого Падолиста 1883 въ банкнотахъ п. Андрѣви Бобецкому въ Божиковѣ звернути и черезъ той часъ процентъ по 6% вѣдь пожиченои истины въ пѣврѣчныхъ ратахъ зъ горы выплачувати.

На довѣдь чого даю п. Андрѣви Бобецкому сей скриптъ довжный мною власноручно списаный и пѣдписаный.

Въ Божиковѣ дня 1-ого Падолиста 1881.

Никола Ференць.

2. Коли сплачувати пожичку и процента?

Коли пожичку сплачувати? При даваню пожички належить все въ умовѣ означити часъ, коли пожичку мае ся

*) О томъ, якѣ штемплѣ належать ся до скриптѣвъ довжныхъ, буде мова пѣзнѣйше.

звернути. Часъ, въ котрѣмъ пожичка має ся звернути, зоветь ся термінъ заплаты. Пожичку платити належить по уплывѣ часу въ умовѣ означеного, т. е. якъ термінъ надѣшовъ. Передъ терміномъ вѣритель не може жадати вѣдъ довжника звернення пожички, анѣ такожь не есть обовязаный пріймати сплату.

Часъ означаеть ся въ умовѣ на днѣ, мѣсяцѣ, роки, н. пр. за 14 днѣвъ, за 8 мѣсяцѣвъ, за 2 роки; або на певный означеный день, н. пр.: „20-ого Падолиста 1883“, „въ день св. Николая слѣдуючого року“.

Если термінъ заплаты означено въ умовѣ але заразомъ установлено, що пожичка має бути впередъ выповѣджена, то довжникъ має сплатити пожичку на той лишь випадокъ, если вѣритель пожичку въ означенѣмъ часѣ выповѣвъ; н. пр. затыгнуто пожичку на два роки, термінъ заплаты припадае 31-ого Грудня 1883, а при умовѣ застережено надто, що вѣритель має выповѣсти пожичку три мѣсяцѣ напередъ. Выповѣсть вѣритель пожичку передъ 30. Вересня 1883, то пожичка мусить бути сплачена на термінъ т. е. 31-ого Грудня 1883; выповѣсть еѣ вѣритель ажъ пѣзнѣйше н. пр. 1-ого Грудня 1883, то пожичку сплатити належить по уплывѣ часу до выповѣдження установленого, проте пѣсля повышого примѣру въ три мѣсяцѣ по выповѣдженю т. е. 1-ого Марта 1884.

Если при умовѣ не установлено терміну заплаты, але застережено выповѣджене, то пожичку такъ довго не потреба сплачувати, доки не зѣстане выповѣджена. Н. пр. дано пожичку за чвертьрѣчнымъ выповѣдженемъ; вѣритель або довжникъ, котрый застерѣгъ собѣ право выповѣдження, може коли небудь, а навѣтъ заразъ выповѣсти пожичку, однакожь належить еѣ звернути ажъ въ три мѣсяцѣ по выповѣдженю. Пожичку выповѣсти можна устно або на письмѣ, судово або позасудово. До выповѣдження выстарчають тѣ слова:

Пожичку, дану Вамъ дня въ сумѣ . . .
зр. в. а., выповѣдаю Вамъ зъ днемъ нынѣшнимъ (або
зъ днемъ . . .).

Если при умовѣ не установлено анѣ термину заплаты анѣ не застережено выповѣдженя, то вѣритель може жадати коли небудь звороту пожички, а довжникъ має еѣ заразъ на жадане звернути (§. 904 и 1417 у. ц.).

Часами означують терминъ заплаты въ той способъ: зверну пожичку по жнивахъ або якъ продамъ збѣже и т. и. Означене тое не цѣлкомъ есть докладне, але вказуе бодай пору року, въ котроѣ заплата має наступити. Ще недокладнѣйшимъ есть таке означене термину: „зверну пожичку, якъ выстараюсь грошій,“ або „якъ зможу“. Въ такихъ випадкахъ, если довжникъ зволѣкае зъ выплатою, належить его запѣзвати, а судъ самъ вызначить терминъ. Такихъ недокладныхъ означень термину належить выстерѣгати ся, бо дають повѣдъ до процесѣвъ.

Дуже часто въ умовахъ пожички устанавливаетъ ся, що пожичка має бути ратами сплачувана; въ наслѣдокъ того вызначають ся тѣлько терминѣвъ, на кѣлько ратъ пожичку подѣлено. Не заплатитъ довжникъ на часъ котрой небудь раты, то вѣритель може его позывати лишь о тую незаплачену рату, и то вже заразъ слѣдующого дня по терминѣ, въ котромъ мала бути заплачена; о заплату же дальшихъ незапавшихъ ще ратъ вѣритель не може допоминатись, ажъ зновъ по кождоразѣвъ терминѣ. Если отже довжникъ не хоче добровѣльно платити, то мусѣвъ бы вѣритель по кождѣмъ недотриманѣмъ терминѣ о кожду рату окремо позывати. Щобы тому запобѣчи, умѣщають ся въ скриптѣ довжнѣмъ або въ устной умовѣ такий додатокъ: „колибъ довжникъ котрой небудь раты въ означенѣмъ терминѣ не заплативъ, тратитъ право сплачуваня пожички ратами“, або „пѣдъ утра-тою терминѣвъ.“ Застережене таке має той наслѣдокъ, що, коли довжникъ котрой небудь хочбы и першой раты въ терминѣ не заплатитъ, вѣритель може заразъ запѣзвати о заплачене наразъ цѣлои незаплаченои еще пожички.

Форма такого скрипту есть слѣдующа:

Скриптъ довжный,

котрымъ я низше по́дписаный зѣзнаю, що п. Григорій Банахъ, господарь зъ Литвинова, выплативъ менѣ 200 зр. в. а. т. е. двѣста зр. в. а. въ готѡвцѣ яко пожичку, и я обовязую ся суму тую звернути п. Григорію Банахови въ Литвиновѣ въ чотырохъ по́врѡчныхъ безъ перервы послѣдующихъ ратахъ по 25 зр. в. а., почавши вѡдъ 1-ого Грудня 1882, вразъ зъ процентомъ по 6⁰/₀ вѡдъ дня нынѣшняго до дня заплаты каждой раты рахуючимъ ся, а то по́дъ утратою права сплачуваня ратами, колибъ я котрой небудь раты въ означенѡмъ термінѣ не заплативъ.

На доказъ того скриптъ сей власноручно при свѣдкахъ по́дписую.

Въ Литвиновѣ дня 1-ого Листопада 1882.

По́дписъ двоухъ свѣдкѡвъ.

Онуфрій Кифоръ.

Право таке застерѣгають собѣ банки при всѣхъ пожичкахъ, якѣ удѣляютъ, и для того, хочъ пожичка дана була на 10 або 20 лѣтъ до выплаты ратами, вже въ 3-ѣмъ або 4-ѡмъ роцѣ позывають о заплату цѣлои несплаченои пожички, если довжникъ въ означеныхъ термінахъ ратъ не сплачуе.

Термінъ заплаты въ умовѣ первѣстно означеный можна доволно устно або на письмѣ продовжити. До такого продовженя потреба згѡдного призволеня вѣрителя и довжника. Если скриптъ довжный первѣстно списувано, продовжене терміну записуеъ ся на скриптѣ словами: „Продовжено термінъ заплаты до дня“

Коли и якъ сплачувати процента? Пожичка може бути процентова або безпроцентова. Если при заключеню умовы т. е. при даню пожички не умовлювано ся о процента, вѣритель не може домагатись вѡдъ довжника процѣнтѡвъ за цѣлый часъ вѡдъ дня затыгнення пожички ажъ до терміну заплаты. Если однакожь довжникъ пожички въ означенѡмъ термінѣ не зверне, належить ся вѣрителеви вѡдъ

тогожъ терміну ажъ до дня дѣйствиою заплаты процентъ по 6%, а если термінъ заплаты въ умовѣ не бувъ означеный, процентъ той належить ся вѣрителеви вѣдъ дня, въ котрѣмъ судово або позасудово о зворотъ пожички у довжника допминаеть ся. (§. 1334 у. ц.)

Если умовленый бувъ процентъ, а не означено лишъ, якъ мае бути высокій, то мае ся платити по 6%. (§. 3. уст. зъ 14. Червня 1868 ч. 62 Д. з. д.)

Если процентъ есть умовленый, належить ся въ умовѣ такожъ означити, коли мае бути плаченый, чи рѣчно чи пѣрѣчно або въ иншихъ якихъ термінахъ. Коли бы того при умовѣ не означено, процентъ належить ся платити рѣчно, если умова заключена есть на кѣлька лѣтъ; если жъ умову заключено на оденъ рѣкъ або на коротшій часть, процентъ належить ся заплатити при заплатѣ истины (пожиченою сумы). (§. 4. повышой уст.)

При пожичкахъ удѣлюваныхъ зъ маєтку малолѣтнихъ, дурноватыхъ або марнотравникѣвъ опѣкунъ або кураторъ мусить въ письменнѣй умовѣ застеречи, що, коли довжникъ не заплатитъ проценту въ означенѣмъ термінѣ або найдалше въ шѣсть тыжднѣвъ по термінѣ, буде мавъ право безпроводно вышовѣсти пожичку и домагатись въ дорозѣ судовѣй еи заплаты, хочбы термінъ заплаты пожички о много бувъ пѣзнѣйшій. (§. 195 пат. зъ 9. Серпня 1854 ч. 208 Д. з. д.) Формуляръ на такій скриптъ довжный поданый на иншѣмъ мѣсци. Пѣзнѣйше такожъ мова буде о тѣмъ, якъ высокій процента можна жадати и якъ противъ лихварскихъ пожичокъ оборонюватись.

Все, щѣ доси розказано, дотычить ся звычайныхъ пожичокъ; о пожичкахъ векслѣвыхъ подано все докладно въ книжочцѣ выданѣй Просвѣтою: „Вексель и лихва“, котру дѣстати можна въ кождѣй книгарни.

3. Якъ обезпечувати пожичку.

Вѣритель, котрый дае пожичку а не завѣрюе довжникови, що тойже ему пожичку на часъ зверне, жадае вѣдь него обезпеки. Таку обезпеку дае довжникъ черезъ заставъ, або хто другій за довжника черезъ поруку.

Що есть заставъ? Рѣчь, котру довжникъ дае своему вѣрителеви яко обезпеку на тое, що тойже може домагатись зъ неи заспокоєня своєї вѣрительности, колибъ довжникъ не звернувъ на часъ пожички, зоветь ся заставомъ.*) Если заставъ есть рѣчию рухомою (т. е. котру зъ мѣсця на мѣсце дасть ся перенести), зоветь ся заставомъ ручнымъ; Грунта, будынки дані яко заставъ зовуть ся гіпотекою. (§. 447 у. ц.)

О заставъ ручномъ. Право заставу на рѣчахъ рухомихъ набувають ся черезъ вѣддане тыхъ рѣчий въ руки вѣрителя. Кто дае заставъ, повиненъ для власной обезпеки жадати вѣдь вѣрителя посвѣдченя, що заставъ одержавъ. Въ посвѣдченю тѣмъ належить рѣчь заставлену докладно описати и навести, зъ якого powodu заставъ дано.

Посвѣдчене.

Посвѣдчаю симъ, що вѣдь Анны Приплякъ одержавъ я въ заставъ пятнацять шнурковъ коралѣвъ французскихъ (въ кождѣмъ по 20 коралѣвъ), на жовтыхъ шовковыхъ ниточкахъ наомлюваныхъ, зъ срѣбною спинкою, на обезпеку пожиченыхъ їй нынѣ на пѣвъ року шѣстьдесяти зр. в. а.

Въ Литвиновѣ дня 10. Сѣчня 1882.

Прокѣпъ Банахъ.

Коли довжникъ дае вѣрителеви скриптъ довжный, може въ нѣмъ навести, що на ту пожичку дае заставъ; тогды дописуе довжникъ въ скриптъ: „На обезпеку тої пожички

*) Заставъ дасть ся такожь на обезпеку иншихъ правъ; тутъ мова есть лишь о заставахъ зъ powodu пожички даныхъ.

давъ я нынѣ мому вѣрителеви яко заставъ (тутъ описують ся заставленій рѣчи).“

Вѣритель не може уживати заставу ручного безъ призволеня довжника, вонъ має заставъ у себе переховувати, хоронити вѣдъ ушкодження и звернути заразъ довжникови, скоро ему довжникъ пожичку сплатить. (§ 459 у. ц.)

Грунта и будынки, котрї не суть еще вписанї до книгъ Грунтовыхъ, уважаеть ся такожь яко рѣчи рухомї; право заставу на такихъ Грунтахъ набуваеть ся заставнымъ описанемъ ихъ черезъ комисаря судового. Въ такой спосѣбъ набувають банки право заставу на Грунтахъ селяньскихъ.

Селяне нашї мають звычай давати своимъ вѣрителямъ Грунта въ заставъ въ такой спосѣбъ, що призволяють имъ ужитковати тї Грунта доти, поки пожичка не буде сплачена. Умова така есть неважна, бо вѣрителеви не вѣльно ужитковати заставленыхъ Грунтѣвъ. Неважными суть такожь умовы, якї часто довжники зъ вѣрителями заключають, а именно: що, колибъ довжникъ пожички на термїнь не звернувъ, заставъ стане ся власностїю вѣрителя; що вѣритель може пѣсля своєї вподобы, або за цѣну вже напередъ означену, заставъ продати, або его для себе затримати; що довжникъ не може нѣколи выкупити заставу, або Грунту нѣкому иншому записати. (§ 1371 и 1372 у. ц.)

Хто зъ довжникѣвъ заключивъ такой умовы, не есть обовязаный ихъ дотримувати и може жадати вѣдъ вѣрителя, щобы ему Грунтъ въ такой спосѣбъ заставленый звернувъ. Звертаемъ на тоє увагу особливо тыхъ довжникѣвъ, котрї Грунта свои вѣддали вѣрителямъ въ заставъ зъ тою умовою, що, коли довгу не сплатять на термїнь, вѣритель може Грунта заставленї на вѣчнѣсть яко власнѣсть задержати. Всеъ такой Грунта можуть назадъ до довжникѣвъ повернутись скоро внесуть они до суду скарги вѣдповѣднї; о написане такихъ скаргъ найлучше удатись до адвоката.

Если вѣритель давъ довжникови посвѣдчене, що вѣдъ

него заставъ одержавъ, довжникъ має тое посвѣдчене звернути вѣрителеви, скоро ему заставъ звертае.

Если довжникъ сплачуе пожичку, на котру давъ заставъ, вѣритель мусить заставъ заразъ звернути и не може задержати на обезпеку того, що ему вѣдъ довжника крѣмъ той пожички зъ якого иншого поводу або зъ иншой пожички ще належить ся; вѣльно однакожъ вѣрителеви въ такѣмъ випадку зложити заставъ въ судѣ. (§ 471 у. ц.)

О тѣмъ, якъ вѣритель може заспокоювати свою вѣрительность зъ заставу, если довжникъ довгу не сплачуе, буде мова пѣзнѣйше.

О гіпотекахъ. На грунтахъ, котрѣ суть предметомъ книгъ грунтовыхъ, набуваєть ся право заставу черезъ вписане его до книги грунтовой. Щобы такій вписъ узыскати, мусить довжникъ на тое дати призволене въ скриптѣ довжнѣмъ. Подаемо примѣръ такого скрипту.

Скриптъ довжнѣй.

Стефанъ Бѣлецкій, господарь зъ Острова, выплативъ менѣ нынѣ 160 зр., кажу сто шѣстьдесять зр. в. а., въ готѣвцѣ яко пожичку. Обязую ся тую суму звернути Стефанови Бѣлецкому вразъ зъ процентомъ по 6 % вѣдъ дня нынѣшного найдальше за три роки и призволяю заразомъ, щобъ сума тая вразъ зъ процентами на моѣмъ господарствѣ пѣдъ ч. к. 68 въ Островѣ для забезпеченя Стефана Бѣлецкого интабульована була. (або : „и призволяю, щобы право заставу для той сумы 160 зр. в. а. вразъ зъ процентами на картѣ довгѣвъ господарства пѣдъ ч. к. 68 въ Островѣ, котре, якъ свѣдчать книги грунтовой том I. аркушь гіпот. 19 ч. 2 власт., есть мою власностію, на забезпечене Стефана Бѣлецкого интабульоване було“.)

Въ Островѣ дня 20. Марта 1882.

Онуфрій Кифоръ.

Пѣдписъ довжника на такѣмъ скриптѣ мусить бути

легалізований, т. е. нотарь або судъ мусить на скрипті по-свѣдчити, що довжникъ скрипть той въ ихъ присутности або при двохъ свѣдкахъ за поданемъ пера підписавъ. Маючи такій скрипть, належить еще, абы узыскати интабуляцію, внести до суду подане. Подане таке вносить звичайно вѣритель. Подане тое може бути такъ написане: зъ верху: До Свѣтлого ц. к. Суду повѣтового въ

Стефанъ Бѣлецкій зъ Острова
за увѣдомленемъ

Онуфрія Кифора зъ Острова
просить о заинтабульоване сумы
160 зр. зъ процентами на реальности пѣдъ ч. 68 въ Островѣ.

въ серединѣ: (Штемпель на 1 зр. 50 кр.)

Свѣтлый ц. к. Суде!

На пѣдставѣ скрипту довжного зъ даты Въ Островѣ 20. Марта 1882, котрый пѣдъ $\frac{1}{2}$ въ первовзорѣ $\frac{1}{2}$. (оригиналѣ) а пѣдъ $\frac{2}{2}$ въ вѣдписѣ залучаю, упрашаю о призволене и вѣдповѣдне заряджене, щобы право заставу для сумы 160 зр. в. а. вразѣ зъ процентомъ, по 6% вѣдъ 20-ого Марта 1882 числячимъ ся, на картѣ довгѣвъ господарства пѣдъ ч. к. 68 въ Островѣ, котре, якъ свѣдчать книги Грунтовѣ т. I. арк. гш. 19 ч. 2 власт., есть власностию довжника Онуфрія Кифора, для мене заинтабульовано.

Належитѣсть интабуляційну въ значку штемплѣ-
 $\frac{3}{2}$. вѣмъ на 1 зр. залучаю пѣдъ $\frac{3}{2}$.

Стефанъ Бѣлецкій.

(Належить внести подане одно зъ маркою на 1 зр. 50 кр. и 2 рубра зъ марками по 15 кр.; вѣдписы прилогъ не оштемплюють ся.)

До уложени такого скрипту и поданя потреба знати, на котрѣй картѣ записане въ книгахъ Грунтовыхъ тое господарство, котре за гшотеку служити мае. Довѣдатись о

тѣмъ можна въ судѣ каждому, бо книги Грунтовѣ вѣльно каждому въ урядовыхъ годинахъ переглянути и вытяги зъ нихъ робити.

Хто дае пожичку на гіпотеку, повиненъ пересвѣдчити ся въ книгахъ Грунтовыхъ, чи господарство, котре яко гіпотека служити має, не есть обтяжене довгами и чи, колибъ господарство тое на ліцитаціи продано, вѣрительнѣсть его зъ цѣны купна могла бы бути еще заспокоена; бо хто скорше свою пожичку заинтабулюе, той першій має право бути заспокоеный зъ гіпотеки.

Интабульована пожичка тяжить на Грунтѣ доти, поки не зѣстане сплачена, то значить, що, хочбы довжникъ Грунтъ той кому другому продавъ, вѣритель все може свою вѣрительнѣсть на тѣмъ Грунтѣ пошукувати. Такой обезпеки, якъ вже сказано, не має вѣритель, сли ему довжникъ свѣой Грунтъ въ заставъ въ той способъ вѣддасть, що позваляе ему ужитковати его; бо така умова есть неважна а довжникъ може въ кождѣмъ часѣ Грунтъ вѣдобрати и продати другому.

Законъ наказуе, щобы кожда пожичка, зъ маетку малолѣтнихъ, божевѣльныхъ або марнотравникѣвъ удѣлена, обезпечена була належито, отже заинтабульована на Грунтахъ.

До интабуляціѣ, якъ сказано, потрібный есть скриптъ довжный, котрый такъ можна списувати:

Скриптъ довжный,

котрымъ зѣзнаю, що вѣдъ Михайла Дармопука, яко опѣкуна малолѣтнихъ Мирона и Ксенѣ Банахѣвъ, на пѣдставѣ призволеня ц. к. Суду повѣтового въ, яко власти надъопѣкунчои, зъ дня 10-ого Липня 1881 ч. 6784 одержавъ я въ готѣвцѣ яко пожичку 300 зр. в. а. (триста зр. в. а.), котру то суму за чотыри роки т. е. дня 1-ого Марта 1886 тымже малолѣтнимъ до рукъ ихъ опѣкуна звернути и черезъ цѣлый той часъ вѣдъ повышой сумы процентъ по 6⁰/₁₀ рѣчно въ пѣврѣчныхъ ратахъ зъ горы оплачувати обовязую ся, зъ

тымъ додаткомъ, що, колибъ я проценту найдалше до 6 тыжднѣвъ по кождоразовѣмъ термінѣ въ готѡвцѣ не заплативъ, опѣкунъ тыхъ малолѣтнихъ буде мати право домагати ся вѡдъ мене заплачена пожиченои истини и несплаченыхъ процентѡвъ передъ терміномъ до звороту истини означенымъ.

На обезпеку той пожички даю въ заставъ мое господарство пѡдъ ч. 5 въ Островѣ положене и призволяю, щобы право заставу для повышой довжної сумы и процентѡвъ на картѣ довгѡвъ того мого господарства для Мирона и Ксенѣ Банахѡвъ пнтабульоване було.

Въ Островѣ дня

Пѡдпись довжника

(въ судѣ або у нотаря легализованый).

О поруцѣ. Пожичку обезпечити можна такожь порукою. Хто зъобовязуеть ся вѣрителеви заплатити за довжника пожичку, колибъ тойже въ означенѡмъ часѣ еи не звернувъ, ручитъ за довжника и зоветь ся ручителемъ, а умова на тое, межи вѣрителемъ и ручителемъ заключена, умовою або контрактомъ поруки (§ 1346 у. ц.). Умову таку заключити можна при затыагненю пожички або и пѡзнѣйше, устно або на письмѣ; а списана бути може або на скриптѣ довжнѡмъ черезъ довжника выставленѡмъ або окремо.

Кождый (а навѣтъ женщина), кому служитъ право маєткомъ своимъ пѡсля впадобы розпоряджати, може ручити за другого.

Ручити можна або за саму истину або и за процента и кошта процесу, и то въ троякій спосѡбъ: 1) або на той лишь випадокъ, колибъ довжникъ пожички на означеный часъ не звернувъ; 2) або коли еи не зможе звернути (на пр. для бѣдности, або що вывандруе въ незнане мѣсце); 3) або зъобовязуеть ся хто за довжника яко ручитель и платитель.

Вѣдь першого ручителя може допоминати ся вѣритель заплаты пожички и позывати его о тоє тогды, коли еи довжникъ по попереднѣмъ судовѣмъ або позасудовѣмъ упомню не зверне; вѣдь другого, коли вѣритель перепровадить противъ довжника ексекуцію и выкажетъ ся, що довжникъ нѣякого не має маєтку, щобы пожичку заплатити. Хто жь ручить за довжника яко ручитель и платитель, той уважаемый есть яко спѣдовжникъ, и вѣритель може, коли заплаты на означеный терминъ не отримає, позывати о ню або сашого довжника або самого ручителя або обѣхъ разомъ. (§. 1357 у. ц.)

Черезъ таку поруку много нашихъ господарѣвъ запропастило свои маєтки, хотяй зъ пожички, за котру ручили, анѣ крейцара не взяли. Знаємъ бо жидѣвъ, котрѣ выпожичали грошѣ такимъ господарямъ, о котрыхъ вже напередъ знали, що они той пожички не звернуть, бо не мають нѣякого маєтку крѣмъ грунту, котрый вже за иншій попереднѣй пожички заставлений; домагались они вѣдь своего довжника, щобы за него якій заможный господарь на письмѣ заручивъ. У нашихъ людей добре сердце: „Та чомужь бы не заручити за другого, ще до того и бѣднаго?“ подумали собѣ и пѣдписували скрипты яко ручителѣ и платителѣ, не знаючи о тѣмъ, що такой пѣдпись означає,— пѣдписували часто думаячи, що лишъ яко свѣдки пѣдписують ся. Нѣхто имъ не розтолковувавъ, що черезъ такой пѣдпись прѣймають на себе обовязокъ, такъ якбы и довжникъ, звернути цѣлу пожичку; а самѣ своимъ розумомъ того дѣзнатись не могли, бо скрипты були списуванѣ въ польскѣй або нѣмецкѣй мовѣ, котрой они не розумѣли. Жиды вже навѣтъ властивого довжника и не позывали, а вѣдь разу забирали ся до грунту такого ручителя. Хто пѣдписує якій скриптъ, найже жадає, щобы бувъ писанный въ мовѣ рускѣй ему зрозумѣлѣй и най добре каже собѣ прочитати и выяснити, щобы знавъ, на що пѣдписуєть ся.

На скриптѣ довжнѣмъ, котрый довжникъ дае вѣрителеви, можна поруку такъ дописати :

„За повысшу пожичку въ сумѣ 100 зр. в. а. вразъ зъ процентами и коштами вѣдповѣдаю вѣрителеви Панькови Пришлякови яко ручитель и платитель (або : яко ручитель на той выпадокъ, колибъ довжникъ Петро Сурмякъ не мѣгъ еи звернути [не звернувъ еи на терминъ]).“

Въ дня 18..

Пѣдписы свѣдкѣвъ.

Пѣдпись ручителя.

Хто дае окремый скриптъ на поруку, може такъ его списати :

Довѣдъ поруки,

котрымъ я низше пѣдписанный обовязую ся яко ручитель звернути Панькови Пришлякови пожичку въ сумѣ 100 зр. в. а., дану Петрови Сурмякови на скриптѣ довжнй зъ дня 5 ого Марта 1882, на той выпадокъ, колибъ довжникъ Петро Сурмякъ пожички той въ означенѣмъ часѣ т. е. до дня 1-ого Мая 1883 не звернувъ (або : колибъ не мѣгъ звернути).

На доказъ того мѣй пѣдпись и пѣдписы двоухъ свѣдкѣвъ.

Въ дня 18..

Пѣдпись свѣдкѣвъ.

Пѣдпись ручителя.

За одну и ту саму пожичку може и кѣлька особъ ручити. Коли довжникъ довгу не платитъ на часъ абѣ запластити не може, вѣльно вѣрителеви котрого небудь ручителя або и всѣхъ разомъ о заплату позывати.

Если ручитель платитъ вѣрителеви за довжника, входитъ въ права вѣрителя и може вѣдъ довжника домагатись звороту всего того, щѣ вѣрителеви выплативъ. Зъ того powodu мае вѣритель выдати ручителеви скрипты довжнй и заставы, якй вѣдъ довжника на обезпечене той пожички одержавъ. (§. 1358 у. ц.)

4. Кому сплачувати пожичку.

Пожичку сплачувати належить тому, вѣдъ кого пожичило ся т. е. вѣрителеви. Наші селяне дуже въ тѣмъ блудили и блудять, що неразъ звертають пожичку не вѣрителеви самому а иншо́й особѣ, н. пр. его жѣнцѣ, сынови або якому своякови. Если тѣи особы вѣрителеви тыхъ грошій не доручили, або вѣритель неретельнымъ бувъ чоловікомъ, то запозываѣвъ довжника о заплату пожички, и довжникъ мусѣвъ ту саму пожичку по разъ другій платити, а вѣдъ того, кому першій разъ заплативъ, о зворотъ заплаченныхъ грошій процесувати ся.

Иншо́й особѣ анѣжъ вѣрителеви можна лишь тогда пожичку сплатити, коли вѣритель самъ скаже довжникови, що може їй выплатити, або если дасть кому письменне повномочіе до вѣдобрания пожички. Если вѣритель друго́й особѣ свою вѣрительно́сть вѣдступивъ на власно́сть (цедувавъ) и на тое давъ письменне уступство (цессію), має довжникъ звернути пожичку тѣй друго́й особѣ въ такѣмъ лишь выпадку, если вѣритель довжника о тѣмъ уступствѣ завѣдомить; въ противно́мъ разѣ може довжникъ лишь першому своему вѣрителеви пожичку сплатити. (§ 1395 у. ц.)

Уступство може бути списане або на скриптѣ довжнѣмъ черезъ довжника выставленѣмъ, або окремо. На скриптѣ довжнѣмъ дописуе вѣритель:

„Повысшу мою вѣрительно́сть въ сумѣ 160 зр. в. а. вразъ зъ всѣми прислугующими менѣ до неї правами вѣдступаю на власно́сть Стефанови Банахови, котрый менѣ суму за ню умовлену въ цѣлости выплативъ. Приймаю заразомъ на себе одвѣчально́сть за ретельно́сть (належнѣсть) и выplatнѣсть тої вѣрительности.

Дата и по́дпись вѣрителя.

Окремый скриптъ на уступство може бути такъ списаний:

Уступство,

силою котрого я низше підписаний відступаю мою вѣрительнѳсть въ сумѣ 160 зр. в. а. вразъ зъ процѣнтами, вѳдъ Онуфрія Кифора менѣ належну (и на пѳдставѣ скрипту довжного зъ дати Въ Островѣ 20. Марта 1882 на господарствѣ довжника пѳдъ ч. 68 въ Островѣ, якъ свѣдчать книги Грунтові т. I арк. гіш. 19 ч. 1. довж., для мене заинтабульовану), Стефанови Банахови на власнѳсть, за умовлену цѣну, котру менѣ Стефанъ Банахъ вже виплативъ; пріймаю на себе одвѣчальнѳсть за належнѳсть и за (або: але не за) виплатнѳсть той вѣрительности (и призволяю, щѳбы Стефанъ Банахъ за властителя той вѣрительности вмѣсто мене на господарствѣ довжника пѳдъ ч. 68 въ Островѣ бувъ заинтабульований).

Дата и пѳдпись вѣрителя.

Єсли вѣрительнѳсть уступлена була интабульована, то той, хто єѣ набуває, ажъ тогды стаєть ся єи властителемъ и може вѳдъ довжника допоминати ся заплаты, єсли заинтабулює ся за властителя той вѣрительности. Въ тѳй цѣли має бути пѳдпись вѳдступающого вѣрителя на уступствѣ легализованый, а набуваючій має внести до суду просьбу пѳдѳбну якъ попередно подано, залучити уступство и просити о заинтабульованє єго за властителя той вѣрительности.

Єсли вѣритель узнаний зѳстане марнотравникомъ, пожичку сплатити належить єго кураторови або зложити въ судѣ.

Єсли вѣритель передъ терміномъ заплаты умре а лишились по нѣмъ самі малолѣтні дѣти, пожичку сплатити належить опѣцѣ тыхъ малолѣтнихъ, коли выкаже ся уповажненемъ судовымъ до вѳдобрания пожички; сли лишивъ ся лишь одєнъ повнолѣтній наслѣдникъ и тѳй зголосивъ ся вже до пріяня спадщины, то єму належить сплатити пожичку; сли лишилось бѳльше наслѣдникѳвъ, а межи ними нема згоды, хто має пожичку вѳдобрати, або єсли наслѣд-

ники або мѣсце ихъ замешканя не суть знаній, належить довгъ зложити въ судѣ, якъ термінъ заплаты надѣйде.

Въ тѣй цѣли має довжникъ таке подане внести до суду :

(зъ верху:) До Свѣтлого ц. к. Суду повѣтового
въ

Н. Н. зъ Острова

за увѣдомленемъ Стефана Бѣлецкого (наслѣдникѡвъ, а то: Михайла, Прокопа и Петра Бѣлецкихъ въ Островѣ замешкалыхъ) складае для него (нихъ) 169 зр. 60 кр. в. а. до депозиту судового.

(въ серединѣ:)

Свѣтлый ц. к. Суде!

Скриптомъ довжнимъ зъ дати Въ Островѣ 20. Марта 1882 зъобовязавъ ся я виплатити Стефанови Бѣлецкому пожичену менѣ суму 160 зр. найдалше до дня 20. Марта 1885.

Понеже Стефанъ Бѣлецкій сумы той не хоче вѡдъ мене пріймити (або: умеръ, а наслѣдники его Михайло, Прокѡпъ и Петро Бѣлецкій до спадщини его ще не зголосили ся; або: не згодили ся mezi собою, котрому довгъ той має бути виплачений), складаю до депозиту судового довжну суму, а то истину въ сумѣ 160 зр. и процента за рѡкъ послѣдній въ сумѣ 9 зр. 60 кр. в. а. разомъ 169 зр. 60 кр. в. а., и прошу завѣдомити о тѡмъ вѣрителя (наслѣдникѡвъ того вѣрителя) зъ тымъ додаткомъ, що виплата той сумы наступить ажъ тогды, коли звернуть менѣ скриптъ довжний повыше згаданий (або: пятнайцять шнуркѡвъ коралѣвъ французскихъ, даныхъ въ заставъ мому вѣрителеви; або: коли дадутъ менѣ письменно поквитоване и призволене на екстабуляцію той сумы на моѣмъ господарствѣ пѡдъ ч. к. 68 въ Островѣ въ кни-

гахъ Грунтовыхъ, якъ т. I арк. гін. 19 ч. 1 довжн., для Стефана Бѣлецкого интабульовано).

Підпись.

Подане вноситъ ся въ двоухъ примѣрникахъ, а рубрѣвъ тѣлько, кѣлько особѣ мае бути завѣдомленыхъ.

Зложено довгу въ судѣ мае таке значѣне, якбы его выплачено вѣрителеви; вѣдъ дня зложеня довжникъ не есть обовязаный оплачувати дальшихъ процентѣвъ. (§ 1425 у. ц.)

5. Якъ сплачувати позичку.

Сплачуючи позичку належить вѣдъ вѣрителя або того, кому платитъ ся, для власной безпечности зажадати поквѣтованя, бо могло бы трафити ся, що вѣритель небавкомъ по вѣдобранию позички умре; або, если вѣнтъ чоловѣкъ неретельный, заперечить вѣдобрание позички, а коли маеъ ся дѣло зъ неретельными людьми, то и процесъ не трудно програти, и довжникъ мусѣвъ бы другій разъ довгъ сплачувати. Коли довжникъ сплачуе довгъ ратами, а давъ вѣрителеви скриптѣ довжный, то мае вѣритель кожду рату, котру вѣдобравъ, на скриптѣ довжиомъ посвѣдчити, такъ н. пр.: „першу рату въ сумѣ 20 зр. и процентъ по день 1. Лютого 1883 одержавъ я дня нынѣшного.“ Слѣдуе дата и підпись вѣрителя. Хто дае поквѣтоване въ окремомъ скриптѣ, може его такъ списати:

К в і т ь ,

котрымъ потверджаю, що Онуфрій Кифоръ суму 160 зр. в. а., позичену ему дня 20. Марта 1882 на три роки, вразъ зъ процентомъ за рѣкъ послѣдній въ сумѣ 9 зр. 60 кр., разомъ отже 169 зр. 60 кр. в. а., дня нынѣшного въ готѣвцѣ выплативъ, въ наслѣдокъ чого звертаю ему данный менѣ на тую позичку скриптѣ довжный зъ повысшой даты.

Дата и підпись вѣрителя.

Если позичена сума була заинтабульована, належить въ поквѣтованю додати:

„Призволяю заразомъ, щобы право заставу для тоижь сумы и процентовъ, на картѣ довгѣ господарства пѣдъ ч. к. 68, якъ т. I арк. гп. 19 ч. 1. довжн., для мене интабульоване, зъ книги Грунтової вымазане (выекстабульоване) було.“

Пѣдписъ вѣрителя черезъ судъ
або нотаря легализованный.

Щобы довгъ такій екстабульованный зѣставъ, має довжникъ предложити судови тоє поквитоване зъ такимъ поданемъ:
(зъ верху) До Свѣтлого ц. к. Суду повѣтового въ

Онуфрій Кифоръ зъ Острова,
за увѣдомленемъ

Стефана Бѣлецкого зъ Острова,
просить о выкрыслене сумы 160
зр. в. а. зъ процентами зъ господарства пѣдъ ч. 68 въ Островѣ.
(въ серединѣ) (штемпель на 1 зр. 50 кр.)

Свѣтлый ц. к. Суде!

На пѣдставѣ цоквитованя Стефана Бѣлецкого зъ дня, котре пѣдъ А. а въ вѣдписѣ пѣдъ Б. залучаю, прошу о призволене и вѣдповѣдне заряджене, щобы право заставу для сумы 160 зр. в. а. зъ процентами, на картѣ довгѣ мого господарства пѣдъ ч. 68 въ Островѣ, якъ т. I арк. гп. 19 ч. 1. довжн., для Стефана Бѣлецкого интабульоване, зъ книги Грунтової выкрыслене (выекстабульоване) було.

Дата и пѣдписъ.

Внести належить одно подане зъ штемплемъ на 1 зр. 50 кр. и два рубра зъ штемплями по 15 кр.

При сплаченю пожички належить жадати вѣдъ вѣрителя звороту того всѣго, щѣ ему при заплаченю пожички дано, отже звороту 1) скрипту довжного, 2) поквитованя, и то, если пожичка була интабульована, поквитованя въ высше поданѣй формѣ, щобы на тѣй пѣдставѣ пожичку можна ек-

табулювати;*) 3) заставу ручного; 4) доказу поруки, даного ручителемъ.

Коли вѣритель не хоче выдати скрипту довжного, заставу, доказу поруки, або выставити поквітованя, має довжникъ зложити довжну суму въ судѣ, а въ поданю просити, щобы вѣрителеви тои сумы скорше не выдано, доки скрипту и т. д. не зверне.

Пожичка має бути такъ сплачена, якъ було умовлено.

Вѣритель не може бути присилованый вмѣсто належнои ему заплаты въ грошехъ пріймити що небудь иншого, н. пр. збѣже, конѣ и т. и., хиба що на таку заплату самъ згодить ся; въ такѣмъ випадку належить установити цѣну тыхъ рѣчий, котрѣ яко заплату замѣсть грошій дасть ся, и вѣдъ довгу вѣдшибнути. Н. пр. довжникъ виненъ 100 зр. и хоче дати вѣрителеви на тое корову и 5 кѣрцѣвъ пшеницѣ, въ цѣнѣ 50 зр. и 50 зр.; если вѣритель пріймае вмѣсто заплаты корову и пшеницю въ тѣй цѣнѣ, тогды умова заключена и вѣритель вѣдъ довжника нѣчого бѣльше не може домагати ся. Коли бѣ вартѣсть коровы и пшеницѣ не була установлена, несумлѣнный вѣритель мѣгъ бы ще довжника о заплату 30 зр. або 40 зр. позывати и передъ судомъ увѣднати, що корова варта була на пр. лишь 28 зр. а пшениця 42 зр. (§. 1414 у. ц.)

Вѣрителя не можна такожь присилувати, щобы пріймавъ сплату пожички частями або ратами, если такои умовы не було; н. пр. довжникъ виненъ 100 зр., а дае вѣрителеви лишь 50 зр. а решту пѣзнѣйше хоче сплатити; хочбы довжникъ тыхъ 50 зр. зложивъ навѣтъ до суду, то мусить вѣдъ нихъ оплачувати процента такъ довго, доки цѣлого довгу не выплатить.

*) Если при заключеніи умовы пожички не установлено, хто має поносити кошта поквітованя, кошта тѣй оплачуе вѣритель.

Если довжникъ заплативъ бѣльше пожичокъ у одного и того самого вѣрителя, або зъ якихъ иншихъ поводѣвъ рѣжнїи сумы есть ему виненъ, сплачуючи грошѣ мае докладно означити, на котрый довгъ и то кѣлько на истину а кѣлько на процента выплачуе (§. 1415 у. ц.). Коли довжникъ того не означуе або вѣритель на означене довжника не згодить ся, належить зъ выплаченои сумы вѣдшибнути часть на процента припавшїи вже до заплаты а рещту на истину; а коли довжникъ кѣлька довгѣвъ затыгнувъ у вѣрителя, уважати належить такъ, що сумою заплаченою заспокоюеть ся довгъ, о котрый вѣритель довжника вже запѣзвавъ, потому той, котрый припавъ вже до заплаты.

Ото суть головнїи приписы осторожности, якї заховувати належить при даваню и сплачуваню пожичокъ. Осторожнїи нѣколи не боить ся втраты. Кто жъ вдасть ся въ пожички, найже докладно запамятае собѣ тї приписы и застосовуеть ся пѣсля нихъ!

Але тутъ ще не конецъ нашѣи розправѣ.

Не каждый довжникъ сплачуе добровѣльно пожичку, не каждый вѣритель вдоволяетъ ся лишь тымъ, що ему вѣдъ довжника правно належить ся. Довжника, котрый не платитъ, треба позывати и пожичку въ дорозѣ екзекуцїи вѣдъ него стягати; противъ неретельному вѣрителеви, котрый бѣльше домагаетъ ся, якъ ему належить ся, треба обороняти ся передъ судомъ. Подаемо про те дальше ще приписы, якъ провадити процесъ, якъ екзекуцїю, а якъ противъ неретельного вѣрителя боронити ся.

Часть III.

О процесѣ въ справахъ пожичковыхъ.

1. О позвѣ въ загалѣ.

Нѣкому не вѣльно самовластно правъ своихъ доходити. Кто мае право домагати ся чого вѣдь другого, хто уважае себе покривдженнымъ въ своихъ правахъ, мае удати ся зъ тымъ до приналежного суду и просити о оборону и помѣчь.

Противъ довжника отже, котрый не хоче добровѣльно звернути пожички, належить внести позовъ до суду приналежного.

Приналежнымъ есть той судъ, въ котрого повѣтѣ пѣзванный стале свое мае мешкане, або, если пожичка заинтабульована есть на господарствѣ, той судъ, въ котрого повѣтѣ тое господарство есть положене. Если при заключеню умовы пожички означено мѣсцевѣсть, въ котроѣ пожичка мае бути звернена, тогды приналежнымъ есть лишь той судъ, въ котрого повѣтѣ тая мѣсцевѣсть положена.

Хто вноситъ позовъ передъ судомъ неприналежнымъ, може вже зъ того одного powodu програти найретельнѣйшу справу, если запѣзванный при розправѣ внесе замѣтъ неприналежности суду, т. е. если закине, що передъ тымъ судомъ не повиненъ бути позыванный.

Якъ укладати позовъ? Въ позвѣ належить докладно подати: коли, яку суму и на якій процентъ выпожичивъ вѣритель довжникови; до котрого часу и въ котромъ мѣсци обовязавъ ся довжникъ пожичку звернути; якъ много вже довжникъ на рахунокъ пожички звернувъ; дальше належить подати выказы на тое, т. е. всказати, чимъ хоче вѣритель доказати все тое, о чѣмъ въ позвѣ росказуе, колибъ довжникъ все тое передъ судомъ заперечивъ; въ кѣнци належить подати докладно, чого вѣритель вѣдь довжника домагаеть ся.

2. Позовъ и розправа багателярна.

Коли вѣрителеви належить ся сума, котра безъ процентѣвъ не бѣльша есть надъ 50 зр., можна позовъ такъ уложити:

(Зъ верху:) До Свѣтлого ц. к. Суду повѣтового

въ

Позовъ

до поступованя багателярнаго

Стефана Банаха зъ Острова

противъ

Пилипови Ференцови зъ Острова

подвѣйно

о 48 зр. в. а.

(Въ серединѣ:) Свѣтлый ц. к. Суде!

Пилипъ Ференць пожичивъ у мене дня 2. Марта 1881 въ готѣвцѣ 48 зр. в. а. и обовязавъ ся суму тую звернути менѣ въ Островѣ на дни 20. Жовтня 1882 вразъ зъ процентомъ по 6 вѣдъ ста. На доказъ того прошу переслухати мене або Пилипа Ференца яко свѣдкѣвъ (або: покликую на тоє свѣдкѣвъ Дмитра Мороза и Петра Угеру зъ Острова). Понеже Пилипъ Ференць сумы тои анѣ процентѣвъ до теперь менѣ не заплативъ, прошу по переведеню поступованя багателярнаго оречи:

Пилипъ Ференць виненъ заплатити менѣ въ протягу 8 днѣвъ суму 48 зр. в. а. зъ процентомъ по 6 % вѣдъ 2. Марта 1881 и звернути кошта спору.

Стефанъ Банахъ.

(Позовъ внести належить въ двохъ примѣрникахъ, на кождѣмъ штемпель на 12 кр.)

На такій позовъ визначає судъ термінъ до розправы, на котрѣмъ позываючій и запѣванный ставитись мають. Хто хоче покликувати ся на свѣдкѣвъ, має ихъ заразъ до першого терміну привести и принести зъ собою документа, если на нихъ въ процесѣ покликувати ся гадає.

Судія переводить звичайно на однімъ термінѣ цѣлу розправу, переслухує свѣдкѣвъ, а по розправѣ оголошує вирокъ (засудъ), котрымъ орѣкає, чи, кѣлько и коли має за позовъ позываючому заплатити. Хто хоче, щобы ему судъ такий вирокъ на письмѣ доручивъ, має о тое судію заразъ по оголошеню вироку просити устно.

3. Позовъ и розправа сумарична.

Позовъ сумаричный. Кому належить ся вѣдъ довжняка сума, котра безъ процентѣвъ бѣльша надъ 50 зр. але не высша надъ 500 зр. в. а., має внести позовъ до поступованя сумаричного.

Позовъ такий можна такъ уложити:

(Зъ верху:) До Свѣтлого ц. к. Суду повѣтового
въ

П о з о в ъ

до поступованя сумаричного
Стефана Банаха зъ Острова
противъ

Павлови Скорикови зъ Острова
о 250 зр. в. а.

(Въ серединѣ:)

Свѣтлый ц. к. Суде!

Павло Скорикъ пожичивъ у мене дня 2. Марта 1880 въ готѣвцѣ 300 зр. в. а. и обовязавъ ся суму тую вразъ зъ процентомъ по 6 вѣдъ ста звернути менѣ въ Островѣ на дни 1. Листопада 1882.

Дня 1. Листопада 1882 звернувъ менѣ Павло Скорикъ лишь 50 зр. и процентъ по тойже день.

Доказую тое скриптомъ довжнымъ зъ дати Въ Островѣ 2. Марта 1880, черезъ Павла Скорика власноручно по́дписанымъ, котрого вѣдписъ по́дъ ./. залучаю (або: свѣдками Дмитромъ Морозомъ и Петромъ Угерою, оба правного вѣку въ Островѣ замешкалі, або,

присягою доповняючою), а також присягою головною вѣдказальною.

Понеже Павло Скорикъ решту довжної суми добровѣльно звернути менѣ не хоче, позываю его передъ Свѣтлый Судъ и прошу по переведеню поступованя сумаричного оречи:

Павло Скорикъ виненъ звернути менѣ въ протягу 14 днѣвъ суму 250 зр. в. а. зъ процентомъ по 6 % вѣдъ дня 1. Листопада 1882 и заплатити менѣ кошта спору.

Стефанъ Банахъ.

(Подане въ двохъ примѣрникахъ, на кождѣмъ штемпель на 36 кр.)

Розправа сумарична. На такій позовъ визначае судъ термінъ до розправы сумаричной, на котрѣмъ обѣ стороны ставити ся мають. Коли не прійшло передъ судомъ до угоды, першій слово мае запѣзваний. Вѣнъ вносить оборону. Въ оборонѣ своѣй мае запѣзванный суди до протоколу подати, чи правдою есть все тое, щѣ позываючій въ позовѣ наводитъ, а коли неправда, то якъ ся властиво рѣчь мае и длячого запѣзванный уважае, що не виненъ заплатити сумы, котрой позываючій въ позовѣ вѣдъ него домагаеть ся. Запѣзванный вносить свои замѣты, а на все, щѣ въ оборонѣ наведе, мае такожъ заразъ подати, чимъ тое докаже: чи письмами, чи свѣдками, чи присягою.

По оборонѣ слѣдуе вѣдповѣдь (реплика). Въ реплицѣ вѣдповѣдае позываючій на оборону запѣзваного, вѣнъ признае або заперечуе правдивѣсть того, щѣ въ оборонѣ наведено, вѣнъ боронить ся противъ замѣтѣвъ запѣзваного и вказуе доказы на тое, щѣ нового въ реплицѣ наведе.

На реплику вѣдповѣдае запѣзванный въ дуплицѣ въ такійже самъ спосѣбъ.

Коли не потреба нѣякихъ бѣльше выясненъ, розправа кѣнчить ся на дуплицѣ, а опѣсля робить ся списъ актѣвъ,

т. е. судія списує всі акты, які въ тій справѣ предложено судови, и протоколы, які списано.

Розправа може скѣнчити ся на одиѣмъ терминѣ; але може такожъ запѣзванный до дублики або позываючій до реплики просити о вызначене нового термину, и коли противникъ на тоє годить ся, судъ вызначує иншій терминъ; коли жь противникъ не призоветь на вѣдложене термину, судъ орѣкає пѣдчасъ розправы, чи заходить потреба терминъ вѣдложити чи нѣ.

О вѣдложене термину просить ся звичайно тогды, коли не можна заразъ вѣдновѣсти на все замѣты противника, на пр. коли потреба впередь о які документа выстаратись, або розпытатись о свѣдкѣвъ або другихъ людей, чи и кѣлько есть въ тѣмъ правды, щѣ противникъ передь судомъ росказувавъ. Запѣзванный просить дуже часто о вѣдложене термину, хочь не має до того потреби, а лишь на тоє, щѣбы справу проволѣчи.

4. О контумаціи або заочности.

Коли запѣзванный на терминѣ до розправы не стане и не внесе обороны, або, коли терминъ бувъ вѣдложеный до дублики, не внесе дублики: може позываючій заскаржити на тѣмъ терминѣ контумацію т. е. просити, щѣбы запѣзованому не було вже вѣльно внести обороны (або дублики); такъ само, коли позываючій не стане на терминѣ и на оборону не внесе реплики, може запѣзванный заскаржити контумацію и просити о списъ актѣвъ. Коли судъ допустить контумацію, уважає того, хто не станувъ на терминѣ и понавъ ся въ контумацію, такъ, якъ бы на свою оборону не мавъ нѣчого внести; въ наслѣдокъ того все тоє, щѣ его противникъ въ позвѣ або при розправѣ росказувавъ, уважаєть ся за правду, и для того той, хто понаде въ контумацію, звичайно програє процесъ.

Черезъ неставане на терминѣ не оденъ вже зъ нашихъ

селянъ понавъ ся въ контумацію и найневиннѣйше засуджений бувъ на заплачене сумъ, котрыхъ у позывающого або не позывавъ або вже впередъ выплативъ. Най же такій нѣ на кого не нарѣкає, лише на себе, що не стававъ на термінахъ, бо судъ права змѣнити нѣ для кого не може, а право каже: хто не стає на термінъ, хто не боронить ся передъ судомъ, той признає ся мовчки, що виненъ тое, о що его позываючій запѣзравъ.

Хто за для важной якои перешкоды не може стати на термінъ, повиненъ выслати повномочника (заступника) и дати ему повномочіє на письмѣ. Повномочникомъ може бути лишь мужчина, котрый укѣнчивъ 24 лѣтъ. Повномочіє таке може бути такъ написане :

(Штемпель на 50 кр.)

Повномочіє,

силою котрого уповажняю и. Василя Штогриня, господаря зъ Острова, до заступленя мене въ ц. к. Судѣ повѣтовѣмъ въ (на термінъ на день 2. Листопада 1882 вызначенѣмъ) въ справѣ моѣй противъ Павла Скорика о 48 зр. в. а. (або: въ справѣ Петра Мазяка противъ мене о 200 зр.), а то до внесеня просьбы о вѣдложене терміну, до вношеня письмъ спорныхъ и всякого роду доказѣвъ, до всказаня, вѣдказаня або пріяня присяги головної въ моѣмъ имени и до заключеня угоды. На доказъ чого даю ему се повномочіє, власноручно мною списане и пѣдписане.

Въ Островѣ дня 26. Жовтня 1882.

Стефанъ Банахъ.

Повномочіє тое пріямаю.

Василь Штогринъ.

Хто не хоче або не може дати нѣкому повномочія а задля важной перешкоды на термінъ стати не може въ судѣ, повиненъ о тѣмъ завчасу судъ завѣдомити и просити о вѣдложене терміну. Просьбу таку може такъ уложити :

(зъверху:) До Свѣтлого ц. к. Суду повѣтового

въ

Стефанъ Банахъ зъ Острова

въ справѣ

Петра Мазяка зъ Острова

о 200 зр.

просить о вѣдложене термину, на
день 2. Листопада 1882 визна-
ченого.

(въ серединѣ:)

Свѣтлый ц. к. Суде!

Въ справѣ Петра Мазяка противъ мене о 200 зр.
вызначивъ Свѣтлый ц. к. Судъ ухвалою зъ дня 10.
Жовтня 1882 ч. 2892 терминъ до розправы на день
2. Листопада 1882.

Понеже я (на тойже самъ день покликанный яко
свѣдокъ до розправы въ ц. к. Судѣ окружнѣмъ, якъ
1/. свѣдчить завѣзване подъ 1/., або: понеже я) вѣдъ дов-
шого часу лежу хорый на ногу, щѣ въ разѣ потреби
свѣдоцтвомъ лѣкарскимъ докажу, и не маю кимъ дати
ся при розправѣ належито заступити, проте прошу о
вѣдложене термину на 14 днѣвъ.

Стефанъ Банахъ.

(Подане вносити ся подвѣино, зъ штемплями по 36 кр.
въ спорахъ сумаричныхъ, по 12 кр. въ спорахъ балателяр-
ныхъ.)

5. 0 реституціи.

Хто не зъ власной провины, але задля важной якои
перешкоды не ставивъ ся до розправы и попавъ ся въ кон-
тумацію, може просити о знесене контумаціѣ, або, коли вже
въ тѣй справѣ засудъ выдано, о знесене того засуду и о
вызначенѣ нового термину до розправы.

Въ тѣй цѣли належить до 8 днѣвъ, рахуючи вѣдъ дня,

въ котрѣмъ перешкода устала, внести до суду подане, котре такъ можна уложити:

(зъ верху:) До Свѣтлого ц. к. Суду повѣтового
въ

Позовъ реституційный
Стефана Банаха зъ Острова
противъ

Петра Мазяка зъ Острова

о вызначене терміну до обороны
въ справѣ Петра Мазяка противъ
него о 200 зр.

(въ серединѣ:)

Свѣтлый ц. к. Суде!

Въ справѣ Петра Мазяка противъ мене о 200 зр. вызначивъ Свѣтлый ц. к. Судъ ухвалою зъ дня 10 ого Жовтня 1882 ч. 2892 термінъ до розправы на день 2. Листопада 1882 (або: Засудомъ зъ дня 10-ого Листопада 1882 ч. 6423 засудивъ мене Свѣтлый ц. к. Судъ до заплаченя Петрови Мазякови сумы 200 зр. зъ процентами и коштами, а то зъ той причины, що я на термінѣ 2-ого Листопада 1882 до розправы не станувъ и не внѣсь обороны). Понеже (позовъ и завѣзване на той термінъ не доручено менѣ до рукъ власныхъ передъ терміномъ, бо ц. к. возный вѣддавъ той позовъ Филипови Скорикови, котрый менѣ его ажъ дня 2-ого Листопада 1882 въ вечеръ передавъ; або: понеже я, выбравшись дня 20-ого Жовтня 1882 въ подорожъ, ажъ дня 3-ого Листопада вернувъ до дому и зъ той причины о завѣзваню до розправы, котре моимъ домѣвникамъ доручено, не мавъ нѣякои вѣдомости; або: понеже я 1-ого Листопада 1882 занепавъ на сильну горячку и зъ той причины анѣ самъ на термінъ прибути анѣ такожъ вѣдповѣдного повномочника установити не мѣгъ; або: понеже) дня 2-ого Листопада 1882, коли

я на термінъ їхавъ, кѣнь мѣй въ дорозѣ заслабъ (або: вѣсь зломала ся и при направѣ воза) и при ратованю коня я такъ много втративъ часу, що на означену годину до розправы не змѣгъ вже явитись, що доказую свѣдками Пилипомъ Скорикомъ и Костемъ Жарскимъ, оба зъ Острова, присягою доповняючою, а такожь головною вѣдказальною; понеже отже я не зъ власной провины не ставивъ ся на термінѣ дня 2-ого Листопада 1882, проте прошу по переслуханю противника моего оречи:

Неставлене мое на термінѣ дня 2-ого Листопада 1882 до розправы въ справѣ Петра Мазяка противъ мене о 200 зр. узнаеть ся оправданимъ (засудъ зъ 10-ого Листопада 1882 ч. 6423 въ тѣй справѣ выданный зноситъ ся) и до внесены оборонѣ и до дальшой розправы вызначаеть ся новыи термінѣ.

Стефанъ Банахъ.

(Вноситъ ся подвѣино зъ штемплями по 36 кр. въ справахъ сумаричныхъ, по 12 кр. въ справахъ багателярныхъ.)

Подѣбне подане мае внести позываючій, коли не ставить ся на термінѣ до реплики вызначенѣмъ.

6. О способахъ доводовыхъ.

Судъ мае въ процесѣ уважати за правду лишь тое, що зѣстане доказане (удовѣднене); длятого треба предложити судови доказы на все тое, що въ позвѣ або при розправѣ наводитъ ся. Судъ допускае доказы лишь на тѣ факта (учинки), котрѣ противникъ заперечить; факта, котрѣ противникъ признае або не заперечуе выразно, уважають ся за правдивѣ.

Найчастѣйше уживаеть ся отсихъ способѣвъ доводовыхъ:

1) *Доказу зъ документѣвъ.* Хто покликуетъ ся въ позвѣ

або при розправѣ на документъ, н. пр. скриптъ довжный, квѣтъ, и хоче тымъ якій фактъ удовѣднити, мае вѣдписъ того документу долучити до позву або предложити судови при розправѣ до протоколу, а документъ самъ показати мае при розправѣ противникови, а то на тое, щобъ тойже мѣгъ переконатись, чи документъ той есть важный, чи пѣдписы на документѣ не суть сфалшовані и т. и. Замѣты що до зверхной формы показаного документу належить подати заразъ при розправѣ до протоколу. Документы публичні, т. е. черезъ судъ або инші власти рядові выставлені, и акта нотаріальні дають цѣлковитый (повный) доказъ на факта, на котрі ихъ выставлено, т. е. на тое, щѣ въ нихъ посвѣдчено. Документа приватні дають повный доказъ противъ того, котрый ихъ яко выставитель власноручно або при двоухъ свѣдкахъ за поданемъ пера пѣдписавъ, и лишь на той фактъ, якій тымъ документомъ есть посвѣдченный; врештѣ скриптъ довжный дае, якъ то разъ сказано, повный доказъ противъ довжника лишь тогда, коли его довжникъ власноручно списавъ и пѣдписавъ, або що найменше при двоухъ свѣдкахъ власноручно пѣдписавъ.

Хто предкладае на якій фактъ документъ даючій повный доказъ, не потребуе подавати судови иншихъ средствъ доводовыхъ; фактъ, котрый такимъ документомъ есть посвѣдченный, уважае судъ за правдивый, хочбы его навѣтъ противникъ заперечивъ.

Другимъ способомъ доводовымъ есть

2) *Доказъ зъ свѣдковъ.* Хто покликуюе на якій фактъ свѣдковъ, мае ихъ имена, прозвища и мѣсце замешканя подати судови заразъ при розправѣ.

Свѣдками не можуть бути особы, котрі не укѣнчили еще 14 лѣтъ, дурноваті и божевѣльні.

Сумнѣвыми (непевными) т. е. не цѣлкомъ на вѣру заслугующими свѣдками суть родичѣ, дѣти, братья, сестры, чоловікъ, жѣнка, въ загалѣ найближші рѣдні и свояки того,

котрый ихъ на свѣдкѡвъ покликавъ ; дальше тѣ, котрѣ якого зыску або втраты сподѣвати ся можуть зъ процесу, въ котрѡмъ мають бути переслуханѣ ; слуга въ справѣ своего господаря ; дальше тѣ, котрѣ не укѡнчили ще 18 лѣтъ або по свѣдчити мають о томъ, щѡ стало ся въ часѣ, коли еще 18 лѣтъ не мали. Декотрыхъ зъ тыхъ свѣдкѡвъ може судъ на жадане противника не допустити до зложеня свѣдоцтва.

Кождый свѣдокъ передъ переслуханемъ складае присягу, що буде щирю и ретельну правду зѡзнавати. Свѣдокъ може зѡзнавати лишь тое, щѡ самъ видѣвъ и чувъ ; того, о чѣмъ свѣдокъ догадуеть ся або щѡ знае зъ оповѣданя другихъ людей, судъ не може уважати за правду.

При заприсяженю и переслуханю свѣдкѡвъ можуть бути обѣ процесуючѣ стороны и задавати можуть свѣдкамъ питаня, якѣ уважають потрѣбными до выясненя справы.

Если свѣдокъ при розправѣ покликаныи и черезъ судъ до переслуханя допущеныи передъ переслуханемъ умре, може той, хто его покликавъ, на его мѣсце одного або и кѡлькохъ иншихъ свѣдкѡвъ судови представити, устно до протоколу, або на письмѣ, и просити, щобы судъ тыхъ свѣдкѡвъ ново покликаныихъ переслухавъ.

Свѣдокъ, котрый есть зарѡбникомъ або вѡдъ мѣста, въ котрѡмъ есть судъ, такъ далеко мешкае, що мусить фѣроу ѣхати, може по переслуханю въ судѣ домагати ся вынагородженя за втрату часу и кошта подорожи ; вынагороджене, котре судъ свѣдкови признае, мае выплатити той, хто на того свѣдка покликававъ ся.

Щобы зѡзнаня свѣдкѡвъ повный доказъ становили, мусить шо найменше двоухъ достовѣрныхъ свѣдкѡвъ фактъ, на котрый були покликаныи, згѡдно посвѣдчити ; фактъ отже двома достовѣрными свѣдками потвержденый уважае судъ за правдивый, и на той вже иншого доказу не треба. Такожъ зѡзнане одного достовѣрного и кѡлькохъ сумнѣвыхъ

свѣдкѣвъ, а такожь самыхъ лишь кѣлькохъ сумнѣвыхъ свѣдкѣвъ мае право судія уважати за повный доказъ.

Хто не мае певности, чи фактъ, котрый хоче свѣдками доказати, всѣ покликани свѣдки згѣдно посвѣдчатъ, робить добре, коли на той фактъ бѣльше якъ двоухъ свѣдкѣвъ покликуе.

Коли на якій фактъ покликаныи есть оденъ лишь свѣдокъ, або коли зъ помежи бѣльше покликаныихъ свѣдкѣвъ оденъ лишь достовѣрный той фактъ посвѣдचितъ, то зѣзнане того одного достовѣрного свѣдка становить лишь половину доказу; проте на доказане того факту, отже для доставленя судови другой половины доказу, треба иншихъ средствъ доводовыхъ.

До доставленя такой другой половины доказу надаеть ся

3) *Присяга доповняюча*, котрою той, хто якій фактъ при розправѣ напровадивъ, потверджуе, що фактъ той есть правдивый. Присягу доповняючу допускае судъ лишь тогды и на такой фактъ, на котрый вже половину доводу достарчено, и пр. черезъ зѣзнаня свѣдкѣвъ, або въ иншей способъ. Хто покликуеть ся въ позвѣ або при розправѣ на свѣдкѣвъ, звычайно освѣдчае заразомъ, що готовъ зложити присягу доповняючу, коли бы зѣзнаня свѣдкѣвъ лишь половину доказу достарчили.

4) *Присяга головна вѣдказальна*. Хто наводитъ въ процесѣ якій фактъ, а на его доказане не мае анѣ свѣдкѣвъ анѣ документѣвъ, може на доказане того факту предкладати присягу головну вѣдказальну. Зложено такой присяги дае повный доказъ. Предкладати еѣ належить заразъ въ позвѣ, або при розправѣ. Отцѣ, опѣкуны и кураторы, котры провадятъ процесъ въ имени малолѣтнихъ, божевѣльныхъ або марнотравникѣвъ, мусять мати призволене приналежного суду до предкладаня присяги головной, а о тое призволене треба просити окремымъ поданемъ въ одномъ примѣрнику.

Хто предкладає присягу головну вѣдказальну, освѣдчає тымъ самымъ, що позбавляє противникови свободу заприсягнути, що фактъ, на котрый присягу предкладає, есть неправдивый. Позываючій н. пр. наводитъ въ позвѣ, що запѣзванный позичивъ у него дня... суму 100 зр. и зѣобовязавъ ся звернути ему ту суму за мѣсяць, и на той фактъ предкладає присягу головну, т. е. освѣдчає: най мѣй противникъ заприсягне, що то есть неправда.

Той, кому таку присягу вказано, мае троякій вѣборъ: вѣнъ може еѣ прѣимити, т. е. посвѣдчити, що присягою потвердити, що фактъ, на котрый присягу головну предкладано, есть неправдивый; або може еѣ вѣдказати, т. е. освѣдчити: най противникъ мѣй (т. е. той, котрый вказавъ ему присягу) заприсягне, що фактъ той есть правдивый; або може предложити судови доказы, т. е. свѣдкѣвъ, документа або що инше, котрыми выкаже, що фактъ, на котрый присягу зголошувано, есть неправдивый, се значить, може провадити противдоказъ. Въ тѣмъ послѣднѣмъ випадку судъ присяги головної вже не допускає, а коли противдоказъ не удасть ся, тогды фактъ, на котрый присягу головну зголошувано, уважаєть ся за правдивый.

Хто прѣимивъ вказану ему присягу головну, мусить еѣ зложити такъ, якъ еѣ зголошувано, т. е. мусить заперечити цѣлый фактъ зѣ додаткомъ: „о скѣлько знаю и собѣ пригадую“. Отже въ повышѣмъ примѣрѣ, коли бѣ запѣзванный прѣимивъ вказану ему присягу головну, мавъ бы еѣ такъ зложити: „Присягаю и т. д., що, о скѣлько знаю и собѣ пригадую, не позичивъ-емъ у позываючого дня . . . сумы 100 зр. и не зѣобовязавъ-емъ ся звернути ему той сумы за мѣсяць.“ Хто прѣимивъ вказану присягу головну а не зложити еи, програє процесъ. Хто предкладавъ присягу головну, а противникъ вѣдказавъ ему, мусить присягу тую такъ зложити, якъ еѣ предкладавъ; въ противнѣмъ разѣ, не зложивши еи, програвъ бы процесъ.

Кромѣ выше наведеныхъ головнѣйшихъ суть еще и иншія способы (средства) доводовъ, котрыхъ однакожь въ процессахъ о пожички не уживають ся и длятого про нихъ тутъ не згадуемо.

Всякія способы доводовъ, котрыми процесуючій ся хочуть доказати факта въ процесѣ наведеній, належить вказати судови въ позвѣ або при розправѣ; такожь підчасъ розправы мае той, кому присягу головну вказано, освѣдчити ся, чи присягу тую пріймае, чи вѣдказуе. По укѣнченю розправы судъ не пріймае вже нѣякихъ средствъ доводовыхъ.

Выше наведеныхъ способѣвъ доводовыхъ уживають ся въ поступованю (процесѣ) сумаричномъ, а въ процесѣ бателярномъ лишъ доказъ зъ документѣвъ и свѣдкѣвъ есть дозволенный; замѣсть доказу черезъ присягу головну може судія переслухати процесуючихъ ся яко свѣдкѣвъ.

7. Вырокъ (засудъ). О апелляціяхъ и рекурсахъ.

По укѣнченю розправы и по зробленю спису актѣвъ судъ розсуджуе справу. Если процесуючій ся покликувались въ процесѣ на свѣдкѣвъ, а судъ уважае доказъ черезъ свѣдкѣвъ за потрібный, то визначае термінъ до переслухання свѣдкѣвъ и завѣдомляє о томъ на письмѣ процесуючихъ ся. По переслуханю свѣдкѣвъ, або коли на свѣдкѣвъ не покликвано ся, судъ выдае процесуючимъ ся вырокъ (выречене, засудъ) на письмѣ.

Въ выроку судъ орѣкае, що запѣзванный виненъ заплатити позываючому таку а таку суму зъ процентами и коштами спору, и заразомъ означае часъ (звычайно до 14 днѣвъ), коли заплата мае наступити; або орѣкае, що запѣзванный не виненъ заплатити позываючому сумы, якои той вѣдъ него домагаеть ся. Судъ засуджуе запѣзваного до заплаты, або увѣльняе его вѣдъ заплаты безъусловно або у-

словно, т. е. робить спѣръ зависимымъ вѣдъ зложеня присяги головной або доповняючої, котру одному або другому зъ процесуючихъ ся зложити приказуе, и орѣкае заразомъ, щѣ въ такѣмъ випадку наступить, коли присяга не буде зложена. Н. пр. запѣзванный виненъ заплатити, если позываючій зложитъ присягу головну (доповняючу); не зложитъ позываючій той присяги, то запѣзванный не буде виненъ заплатити. Або запѣзванный виненъ заплатити, если не зложитъ вѣдказаной ему присяги головной; зложитъ запѣзванный тую присягу, тогды не буде виненъ заплатити. Судъ може такожь въ выроку приказати одному зъ процесуючихъ ся зложити одну, а другому иншу присягу.

О апелляціяхъ и рекурсахъ. Хто уважасть ся покривдженымъ черезъ яке рѣшене судове, може домагати ся, щобы справу его розсуджували на ново высшій суды. Въ тѣй цѣли мае внести апелляцію противъ выроку, а рекурсъ противъ иншимъ ухвалямъ або рѣшенямъ (постановамъ) суду. Апелляцію або рекурсъ належить внести найдалше до 8 днѣвъ, рахуючи вѣдъ дня, въ котрѣмъ вырокъ або ухвалу доручено. О написане апелляціѣ або рекурсу удатись належить до адвоката.

8. Зголошене до присяги. Про присягу фалшиву.

Если судъ въ выроку допустивъ доказъ черезъ присягу, мае той, кому присягу зложити приказано, зголосити ся до зложеня той присяги, т. е. завѣдомити судъ, що хоче тую присягу зложити. Въ кождѣмъ выроку означае судъ часъ, въ котрѣмъ до зложеня присяги зголосити ся треба. Въ процесяхъ сумаричныхъ мае той, кому присягу зложити приказано, зголосити ся до зложеня найдалше до 11 днѣвъ по дорученю ему выроку; а коли бъ противникъ противъ того выроку внѣсь апелляцію, то належить зголосити ся до зложеня присяги найдалше до 14 днѣвъ по одержаню вы-

року высшего суду, котрымъ вырокъ першого суду затверджено або иншу присягу допущено.

Зголошене до зложеня присяги можна такъ уложити :
(Зъверху :) До Свѣтлого ц. к. Суду повѣтowego

въ ...

Стефанъ Банахъ зъ Острова
противъ

Петрови Мазякови зъ Острова
въ справѣ о 200 зр. в. а.

зголошуетъ ся до зложеня присяги головной, вырокомъ зъ дня 3-ого Мая 1883 ч. 2652 допущеной.

(Въ серединѣ :) Свѣтлый ц. к. Суде!

Въ справѣ Петра Мазяка противъ мене о 200 зр. в. а. допустивъ Свѣтлый п. к. Судъ вырокомъ зъ дня 3-ого Мая 1883 ч. 2652 (ореченемъ ц. к. высшего суда зъ дня 5-ого Червня 1883 ч. 5783 затвержденнымъ) доказъ черезъ присягу головну, котру менѣ до зложеня приказано въ слѣдуючѣй ротѣ : що на рахункъ сумы 200 зр., у Петра Мазяка дня 8-ого Серпня 1881 выпожиченой, заплативъ я Петрови Мазякови дня 4-ого Мая 1882 въ готѣвцѣ 100 зр.

Понеже я тую присягу зложити могу и хочу, завѣдомляю о томъ Свѣтлый ц. к. Судъ и прошу о вызначене термину до зложеня той присяги.

Стефанъ Банахъ.

(Вноситъ ся подвѣйно, зъ штемплями по 36 кр.)

На таке подане судъ вызначае терминъ до зложеня присяги и завѣдомляе о томъ на письмѣ обохъ процесующихъ ся ; той, хто зголосивъ ся до зложеня присяги, мае станути на вызначенѣмъ терминѣ и присягу зложити. Хто въ часѣ въ выроку означенѣмъ не зголосить ся до зложеня присяги, або хто, зголосившись, не стане на терминѣ до зложеня при-

сяги вызначенѣмъ и присяги не зложить, той звичайно програе процесъ; бо судъ уважае его такъ, якъ коли бы присяги зложити не мѣгъ або не хотѣвъ; пѣзнѣйшого его зголошеня судъ не прїймае, анѣ нового терміну не вызначае, хаба що противникъ на тое призволить.

Хто не зъ власной провини але для важной якои перешкоды не мѣгъ въ часѣ належитѣмъ зголосити ся до зложеня присяги, або не станувъ на термінѣ до зложеня присяги вызначенѣмъ, мае найдальше до 8 днѣвъ, рахуючи вѣдъ дня, въ котрѣмъ перешкода уступила, оправдати ся передъ судомъ, т. е. выказати и удовѣднити тѣ перешкоды, и просити, чтобы судъ прїимивъ опѣзнене его зголошене (котре окремо внести можна), або щобъ новый термінъ до зложеня присяги вызначивъ.

Подане тое можна такъ уложити, якъ то вже попередно при позвахъ реституційныхъ вказано.

О зложеню або незложеню присяги завѣдомлюе судъ на письмѣ обохъ процесуючихъ ся.

Про фалшиву присягу. Хто мае тую певнѣсть, що его противникъ або що свѣдокъ зложивъ передъ судомъ фалшиву присягу, т. е. посвѣдчивъ пѣдъ присягою неправду, мае о томъ донести до приналежного суду, або прокураторѣ державной, и просити, чтобы тую присягу за неважну узнати.

Подане таке можна такъ уложити:

(Зъ верху:) До Свѣтлого ц. к. Суду повѣтового
въ

(або: До Свѣтлой ц. к. Прокураторѣ
державной въ)

Донесене карне

Прокопа Скорика зъ Острова

противъ

Герщови Вайнребови зъ Острова

о злочинство ошущства.

(Въ серединѣ, безъ штемплю :)

Свѣтлый ц. к. Суде !

(або: Свѣтла ц. к. Прокураторіе державна !)

Гершь Вайнребъ зложивъ дня 2-ого Мая 1882 въ ц. к. Судѣ повѣтовомъ въ присягу, що дня 8-ого Серпня 1881 я обраховавъ ся зъ нимъ що до сумъ рѣжними часами у него выпожиченыхъ, що зъ того обрахунку выказалось, що я довженъ звернути суму 150 зр., що я суму тую яко ему належну узнавъ, на рахунокъ тойже лишь 30 зр. заразъ по обрахунку ему выплативъ, а решту въ короткомъ часѣ звернути зъобовязавъ ся.

Гершь Вайнребъ заприсягъ неправду.

Тогожь дня я обраховавъ ся зъ нимъ вправдѣ що до пожичокъ рѣжними часами у него затыгненыхъ, и Гершь Вайнребъ завѣдомивъ мене, що пѣсля его обрахунку я довженъ ему ще 150 зр., але я той рахунокъ не узнавъ за справедливый, длятого що вѣнъ зараховувавъ высокій процента, котрыхъ я нѣколи не зъобовязувавъ ся платити, и не вѣдраховувавъ декотрыхъ сумъ котрѣ я ему передше на рахунокъ моего довгу выплативъ. Тогожь дня выплативъ я Гершови Вайнребови въ готѣвцѣ 60 зр. и завѣдомивъ его, що пѣсля моего рахунку я ему нѣчого бѣльше не виненъ.

При тѣмъ обрахунку и при выплатѣ тыхъ 60 зр. були притомнѣ господарѣ зъ Острова, котрыхъ на свѣдкѣвъ покликую. Понеже черезъ тую фалшиву присягу я понести можу шкоду, бо вырокомъ ц. к. Суду повѣтового въ дня я засудженный зѣоставъ на заплачене Гершови Вайнребови 150 зр. в. а., проте доношу о тѣмъ Свѣтл... ц. к. и прошу, щобы розпоча... противъ Гершови Вайнребови дожденя зъ причины ошущта, черезъ зложене фалшивой присяги доконаного.

Прокѣпъ Скорикъ.

З М Ъ С Т Ъ.

Стор

Часть I. О пожичкахъ въ загалѣ.

1. До чого доводять пожички	3
2. Пожички жидѣвскій	7
3. Пожички банкові	14
4. Коли можна пожичати	19

Часть II.

1. Що єсть пожичка, хто и що може пожичати?	25
2. Коли сплачувати пожичку и процента?	29
3. Якъ обезпечувати пожичку	34
4. Кому сплачувати пожичку	42
5. Якъ сплачувати пожичку	45

Часть III. О процесѣ въ справахъ пожичковихъ.

1. О позовѣ въ загалѣ	49
2. Позовъ и розправа багателярна	50
3. Позовъ и розправа сумарична	51
4. О контумаціи або заочности	53
5. О реституціи	55
6. О способахъ доводовыхъ	57
7. Вырокъ (засудъ). О апелляціяхъ и рекурсахъ	62
8. Зголошене до присяги. Про присягу фалшиву	63

З М Б С Т Р

ВОЛОДИМИР БАРВИНСЬКИЙ

И 10080/4

БАТЬКІВЩИНА,

**газета посвячена переважно
справамъ народа,**

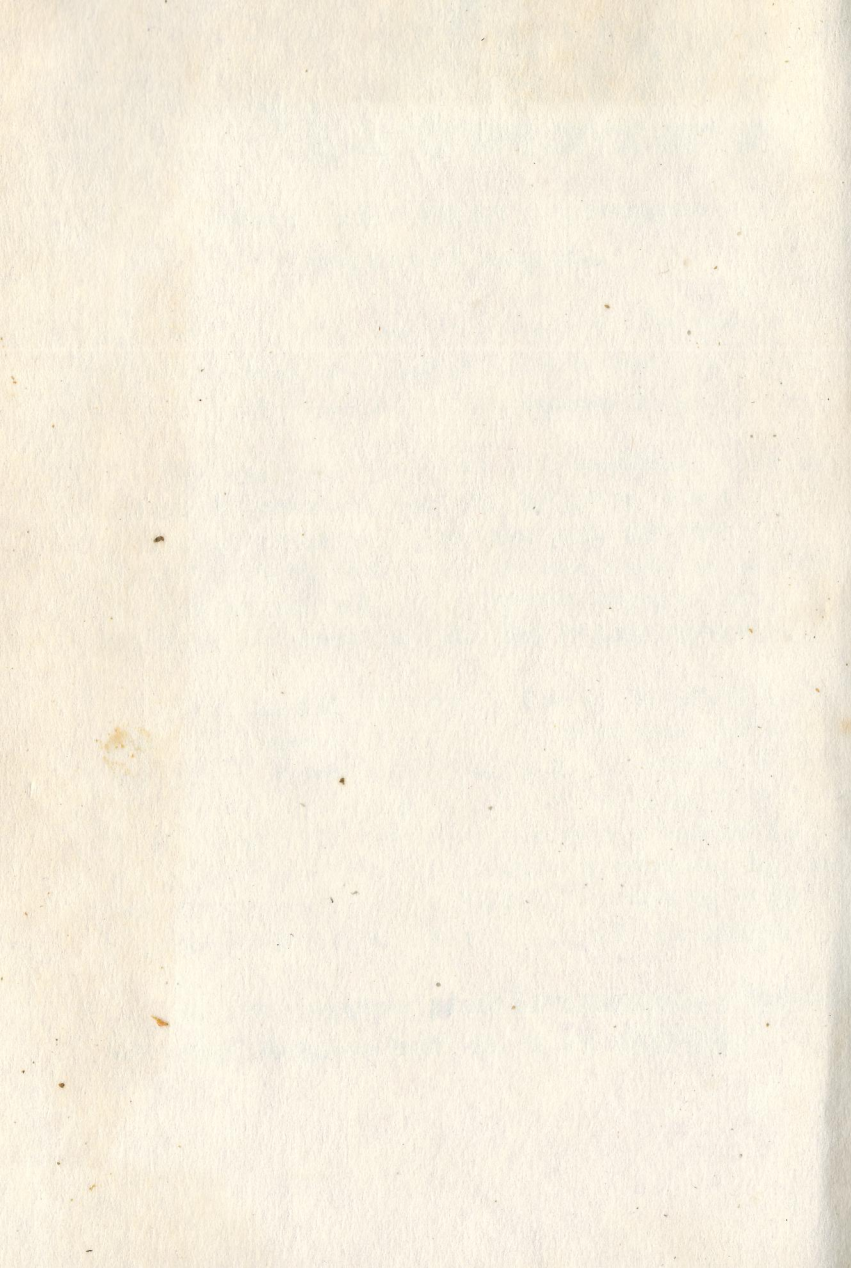
*выходить у Львовѣ що тыждня, въ Пятницю о 5.
годинѣ вечеромъ въ 1 аркушъ. Передплата рѣчна 4 зр.,
пѣврѣчна 2 зр., чвертьрѣчна 1 зр.*

Батькѣвщина, указуючи на теперѣшне сумне по-
ложене Русинѣвъ, старає ся побудити всѣхъ и зо-
хотити до згѣднои працѣ для ратованя хочъ
останкѣвъ батькѣвского добра, якѣ намъ ще лишили
ся. Головно жъ займає ся справою народа, указує на
его недолю и подає способы, якъ нуждѣ зараджувати.

Батькѣвщина мѣститъ особливо: 1) статѣ пере-
довѣ; 2) Справы поточнѣ; 3) розправы науково-
популярнѣ: правничѣ, економичнѣ, политичнѣ и и.;
4) Дрѣбнѣй правотарь; 5) Вѣсти (дописи) зъ краю;
6) Щѣ дѣє ся въ свѣтѣ (переглядъ политики внутрен-
нои и заграничнои); 7) Новинки и всячина; 8) Вѣ-
сти господарскѣ, промысловѣ и торговельнѣ; 9) Феле-
тонъ (повѣстки, поезіѣ и т. и.); 10) Оголошєня.

**Адреса: Админістрація Батькѣвщины у Львовѣ
на улици Академичноѣ нр. 8 въ подвѣрю.**

и. 10.080/4^v

